

KERESZTÉNY KIS KÖNYVTÁR

MÜLLER LAJOS S. J.

AZ ÖTÖDIK PARANCS

BUDAPEST

A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT KIADÁSA

AZ ÖTÖDIK PARANCS

IRTA

MÜLLER LAJOS S. J.

Második kiadás.

SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT

AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA

BUDAPEST

Nicolaus Tótfőssy
censor dioecesanus.

Imprimatur.

Strigonii, die 17. Martii, 1932.

Dr. Julius Machovich
vic. gen.

17/1932. Imprimi potest. Budapestini, die 11. Martii 1932.
Franciscus Bíró S. J. praep. prov. Hung.

STEPHANEUM NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ R. T.
Budapest, VIII., Szentkirályi-u. 28. — Nyomdaigazgató: Kohl Ferenc.

TARTALOMJEGYZÉK.

	Oldal
Előszó	7
 <i>I. Az emberi élet.</i>	
Az élet forrása	10
Az élet ura	12
Az élet célja	13
 <i>II. Saját testi életünket illető kötelességeink.</i>	
Ép testben az ép lélek	14
Legnagyobb földi kincs	15
A rendes eszközök	17
Rendkívüli eszközök	19
A helyes rend	20
 <i>III. Saját testi életünket illető tilalmak.</i>	
Öngyilkosság	22
Mikép lehetséges?	24
Mindig tiltva van	25
Mi tehát az öngyilkosság?	27
Kuzdjunk az öngyilkosság ellen	28
Az egyházi büntetés	31
Öncsonkítás... ..	33
Az élet feláldozása, veszélyeztetése s megrövidítése... ..	34
Önfeláldozás	34
Az élet veszélyeztetése	35
Az élet megrövidítése	36

	Oldal
Az alkohol	37
A dohányzás	39
Vágyakozás a halál után	39
<i>IV. A halálbüntetés</i>	<i>41</i>
<i>V. A jogos önvédelem.</i>	
Az élet védelme	44
A mérséklet szabályai	45
Az anyagi javak védelme	46
A tisztaság védelme	47
A becsület védelme	48
<i>VI. Az ártatlan életének kioltása.</i>	
<i>A gyilkosság</i>	<i>50</i>
Égbekiáltó bűn	50
Veri az Isten	51
Euthanasia	52
Politikai gyilkosság	53
Justizmord	54
Szülő-, hitves- és gyermekgyilkosság	55
<i>A csirázó emberi élet elpusztítása</i>	<i>55</i>
A bűn súlya	55
Sohasem igazolható	57
A szülés siettetése	59
Az orvosi beavatkozás	60
Dr. Kupferberg előadása	61
Egyházi büntetés	65
Emberölés	66
Büntelen emberölés	66
Vétkes hanyagság	66
Oktalan tréfák	67
Élelmiszerek hamisítása	68
Építési vállalkozók s gyáruzemek vezetői	68
<i>Vérbaj (syphilis)</i>	<i>68</i>
<i>Testi fenyegetés</i>	<i>70</i>

<i>VII. A párbaj.</i>	Oldal
Mi a párbaj?	71
Visszapillantás a párbaj multjára	72
A hit és a józan ész ítélőszéke előtt	74
Küzdjünk a párbaj ellen	78
Egyházi büntetések	79
Amerikai párbaj	81
 <i>VIII. A háború.</i>	
Igazságos háború	82
Igazságtalan háború	83
Irányelvek	84
Az Egyház és a háború	86
A papok «izgattak» a háborúra	86
A papok megáldották a fegyvereket	88
 <i>IX. Elhúnytjaink.</i>	
Szívenszúrás	89
Temetés vagy hulláégetés?	90
Az egyházi temetés megtagadása	91
 <i>Függelék.</i>	
Valami az állatokról	93

FORRÁSAIM.

H. NOLDIN S. J. : Summa Theologiae Moralis. (De Praeceptis.)

ANTONIUS M. ARREGUI S. J. : Summarium Theologiae Moralis.

F. SPIRAGO : Katholikus katekizmus felnőttek számára. II.

F. SPIRAGO : Beispielsammlung.

VICTOR CATHREIN S. J. : Moralphilosophie. II.

DR. JEHLICKA : Erkölcsi és társadalmi jólét.

DR. ALBERT SCHNITT S. J. : Schutz dem keimenden Leben. Quartalschrift. Linz, 1923. II.

ELŐSZÓ.

Isten maga a lét, maga az élet. «*Én vagyok, aki vagyok*», hangzanak a titokzatos, mélyértelmű igék a lángoló csipkebokorból, midőn Mózes az abban magát kijelentő Úrtól reszketve s porbahullva a nevét kérdi. «*Én vagyok az élő Isten*», hangsúlyozza az Úr a Szentírás számos helyén, mint az ő legjellemzőbb sajátosságát, mely őt a hamis istenektől megkülönbözteti. Ő maga az élet s minden élet, mely még kivüle van, csak az ő életéből való némi részesedés. Ezért védi Isten az életet, minden életet. Ezért oltotta minden lénybe a létfenntartás leghevesebb ösztönét. Ezért írta az emberi természet legmélyibe s ezért hirdette ki Sinai-hegyének kopár ormáról dörgedelmes szóval: «Ne ölj!»

Az Úrnak ez a parancsa az öltödik helyet foglalja el Mózes kőtábláján.

Miután Isten a saját személyét s helyetteseit (szülőket, elöljárókat) megillető jogokat törvénybe iktatta (I--IV. parancs), mindjárt az életnek kelvédelmére az V. parancsban.

Nem azért teszi ezt, mintha a földi élet volna a legnagyobb javunk, amelynek fenntartása mindenekelőtt való érdekünk ; hiszen jól tudjuk, hogy vannak esetek, midőn életünk feláldozása nemcsak legszen-
tebb kötelességünk, hanem egyben igazi szerencsénk, boldogságunk s dicsőségünk eszközlője is, hanem azért, mert az élet a szükséges feltétel, amelytől függ, hogy a Gondviseléstől számunkra kijelölt élet-feladatot meg tudjuk oldani, célunkat, amelyért teremtve vagyunk, el tudjuk érni.

Hogy tehát e parancsnak nagy fontosságát kellőképen átértsük és méltányolni tudjuk, röviden magáról az életről s annak céljáról is meg kell emlékeznünk.

Tesszük ezt annál is inkább, mert igen sok veszedelmes és számtalan életet leromboló tévedés éppen abból ered, mert a szenvedélyek köde az élet céljának tiszta ismeretét sűrű homályba burkolta.

Szólunk azután az V. parancs tiltó formája alatt rejtelkedő parancsról, mely testi életünk épségének s az egészségnek fenntartására kötelez, majd aztán a tiltó elemről, melyet tartalmaz, illetőleg a bűnökről, melyek e parancs ellen ma talán súlyosabbak s égbekiáltóbbak, mint voltak valaha.

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy e könyvecskében csak arról szólunk, amit Isten elsősorban tartott szemelőtt, midőn az V. parancsot adta, t. i. az ember *testi* életéről. Egyéb dolgok tárgyalását, amelyek az ember *lelki* épségére vonatkoznak, aminők pl. a csábítás, botrány, gyűlölet stb. az anyag túlbősége miatt más alkalomra tartottuk fenn. Az V-ik parancs némely megszegéséből eredő anyagi

károkkal s azok jóvátételével pedig a VII. parancsnál foglalkozunk.

Ha e könyvecske, melyet Isten nevében missziós körútjára bocsátunk, csak egyetlen emberi életet megmentene, mily édes és túlbő jutalma volna fáradságunknak ! Adná meg ezt az isteni Törvényhozónak felvilágosító s erősítő kegyelme !

I.

Az emberi élet.

Az élet forrása.

Alig tudunk valami bájosabbat elgondolni, mint az ártatlan, kicsi gyermeket, midőn kezd öntudatra ébredni s kezdi megfigyelni a tanulmányozni azt a sok mindenfelét, ami őt, a kis jövevényt itt a világon körülveszi. «Mi ez?» «És ez honnan van?» «Miért van így?» Ilyen s ezekhez hasonló ezernyi kérdést vet fel s megostromol velük napestig mindenkit, akinek elég türelme van őt a feleletekkel kiszolgálni. Később, mikor a szoba, konyha s közvetlen környezet dolgait annyira-amennyire megértette s esze mindinkább fejlődik, felveti s feszegeti, mint valami kis filozófus azokat a nagy kérdéseket is, melyek bizony elég fejtorést okoznak a világ bölcseinek is. A ragyogó napot ki akasztotta fel oda az égboltozatra s azt a nagy lámpát, a holdat meg az ezernyi apró mécesst, a pislogó csillagokat esténként ki gyujtogatja meg? A pompás, üde, virágos zöld szőnyeget tavasszal ki teríti ki a föld színére? Ki tanította meg a madarakat

énekelni? A fürge arany- és ezüstszínű halacszkát ki tette a tóba, folyóba? És régen megvannak ezek már? És én magam honnan vagyok? Vajjon hosszú idő telett el addig, míg én nem voltam? Az okos, keresztény édesanya hivatott ilyenkor a kis tépelődőnek segítségére jönni; az ő ölében van az az iskola, amelyben a gyermek megkapja kérdéseire az első feleletet és élvezi az egész életre oly fontos s kiható hitoktatást.

«Kedves gyermekem — mondja a Makkabeusok anyjával —, nem én adtam neked a leheletet, a lelket, az életet, hanem a világ teremője, ki az embert eredetében alkotta és mindeneknek létet adott.» (V. ö. Makkab. II. 7, 23.)

«Van tehát egy nagy, hatalmas, jóságos Szellem, aki volt már, mikor még kivüle mi sem létezett. Ez a Szellem elhatározta, hogy mindezeket a dolgokat, amelyeket te most magad körül látsz, semmiségből megteremti. Így lett a nap, a hold, a csillagok, az állatok, a növények s a kövek. Ő mondotta, hogy legyen s meglett minden. Ez a jóságos Szellem nem más, mint az Isten, a mi Urunk, kedves gyermekem! Ő alkotta a te testedet s lelkedet is. Neki kell megköszönnöd az életet, az egészséget, s mindent, amid csak van. Sok, sok idő múlt el addig, míg te a világra jöttél s bezzeg a világ meglett volna nélküled is. Ámde ő, a jóságos Teremtő, öröktől fogva gondolt rád s elhatározta, hogy téged is előszólít a semmiségből, ad neked testet, lelket s elhalmoz mindennemű jótéteményeivel bőségesen. És ezentúl te élni fogsz! Sok, sok millió év fog elmúlni s minden,

amit csak látsz, ezen hosszú idő alatt el fog pusztulni, de te nem ! — te élni fogsz mindig. Tested ugyan egy idő múlva el fog porladni, de a lelked, az nem hal meg soha ; sőt egykor majd a tested is kikel a sírból, hogy a lelkeddel örökre éljen.» — És a gyermek tágra nyílt szemekkel hallgatja ezeket az isteni ígéseket. Sokkal világosabban lát át mindent, mint akárhány felnőtt ember. Hiszen a szent keresztségben megkapta a Szentlélektől a hit, remény s szeretet csiráit ; most a tanítás, mint égi napfény, harmat pompás virágzásba hozza azokat. Összeteszi kezeit, égre emeli fel szemeit. «Atyám — szólal meg —, ki vagy a mennyekben ! Tied vagyok, te alkottál engem !»

Az élet ura.

A teremtés tényéből vasszigorral következik, hogy Isten életünknek, lelkünknek, testünknek kizárólagos, feltétlen *ura, birtokosa*. Az ő mindenható kezéből került elő *testünk anyaga* akkor, mikor a világot teremtette ; *lelkünk*, melyet szüleink nem adhatnak, közvetlenül az ő lehelete ; ő alkotta meg fogantatásunkkor a léleknek s testnek ezen csodálatos *egységét*, amely az *embert teszi*. De több ! Ő tart bennünket a semmiség sötét örvénye felett, amelybe nyomban visszahullanánk, ha teremtő kezét rólunk levonná. Isten tehát mintegy cseppenkint, pillanatról-pillanatra közli velünk a létet, az életet, mely többi ajándékainak alapja. Minden lélekzetünket, szívünk minden dobbanását számon tartja s mint korlátlan Úr rendelkezik felettük.

Az élet célja.

Az ember tehát természete, lényege szerint Isten tulajdona és *szolgája*. Chantal Franciska, a szent özvegy tüzes vassal égette keblére Jézus drága nevét. Jelezni akarta ezzel, hogy kinek jegyezte el magát kizárólag és visszavonhatatlanul. Az ember — minden ember — husába, csontjába írva hozza már magával a világra: «*Isten szolgája*». És jólehet, az isteni Gondviselés a különböző hajlamok s megélhetési jelentőségek szerint kinek-kinek különböző helyet jelöl meg az emberi társadalomban, de nincs senki, aki csak egyetlen pillanatra is magát felmentve érezhetné a főbenjáró kötelesség alól, hogy Istent szolgálja. Nevezetesen az embernek imádnia kell Istenét; meg kell tantania a természet törvényeit, a tízparancsot, be kell töltenie állapota kötelességeit. Ettől függ az örök sors, a menny s pokol: a kimondhatatlan boldogságban vagy pedig rettentő, elképzelhetetlen kínokban töltendő örökkévalóság.

Isten a legjobb, üdvözítő szándékkal osztogatja a földi életet, ámde a szabadakaratra bízta, hogy azt a saját üdvére használja fel. Ebben van az életnek, az élet minden percének óriási, rettentő jelentősége, fontossága. Az élet céljának, rendeltetésének ezen helyes, keresztény felfogása már is magába zárja az V. parancsban foglalt összes parancsok és tilalmak bőséges megokolását.

II.

Saját testi életünket illető kötelességeink.

Ép testben az ép lélek.

Emberek vagyunk. Lényeges alkotórészünk tehát a test. Nem csupán sátora, nyüge, bilincse szellemi lelkünknek, hanem nélkülözhetetlen s hatalmas munkatársa és sorsosa mindörökre.

Tekintve nagyszerű hivatását, Isten különös gonddal s ünnepélyességgel lát annak megalkotásához. Míg a többi dolgok teremtését egy-egy «legyen»-nel, mondhatnám egy-egy isteni gesztussal intézi el, addig az ember teremtése előtt mintegy magábaszáll s tanácsot tart önmagával. «Alkossunk — úgymond — embert a mi képünkre és hasonlatosságunkra.» Alkotta tehát az Úristen embert a föld agyagából s orcájára lehelé az élet leheletét és így lőn az ember élő lényé. (Gen. 1, 26 ; 2, 7.) Ne csodáljuk ! Hiszen ez a föld porából vett test valóban fenséges dolgokra hivatott. Ezt a testet veszi fel egykor a Szentháromság második személye és pedig mindenkorra, ezt fogja égi trónjára emelni s az összes teremtmények imádása tárgyává tenni. Ez a test lesz annyi emberben a Szentlélek temploma, az oltáriszentségi Jézus eleven szentségháza, annyi dicső és hősies erény eszköze. Végül ez a test fog, mint megsokszorozott nap, a halál álmából felkelni, hogy tündöklő, vakító fénnel ragyogja be a mennyországot.

Nincs mester, aki nem szeretné, nem becsülné remekét s tőle telhetőleg mindent meg ne tenne, hogy az épségben fenn is maradjon.

Isten is szigorúan megparancsolja, hogy testünket, amelynek mi inkább csak hasznélvezői, mint korlátlan birtokosai vagyunk, okosan gondozzuk s annak életét, épségét, egészségét lelkiismeretesen megőrizzük. És erre nem csupán Isten ötödik parancsa, hanem a helyes önszeretet is ösztönöz bennünket. Hiszen testi épségünk, egészségünk egyik legnagyobb kincsünk, Isten egyik legértékesebb ajándéka.

Legnagyobb földi kincs.

Egy fiatalember meglátogatta egyszer régi öreg tanítóját, aki persze meglehetősen érdeklődéssel kérdezősködött egykori kedves diákja sorsa felől. És a fiatalember szinte könnybelábadt szemmel panaszolja el, hogy az élet vele szemben nagyon mostoha s ő még mindig oly földhozragadt szegény, mint akár a tempomegere. A tanító erre elkomolyodik s végigmérve tekintetével a fiatalembert, így szólt: «Szegénységiől panaszkodol, fiam? Én éppen az ellenkezőt olvasom le rólad. Látom, kezed, lábad ép, s egészséges vagy, mint a makk. Ugyan mondd csak, odaadnád-e két kezedet egymillió koronáért?» «Nem! azt semmiért se adnám,» válaszolt az ifjú. «És lábadat és szemedet?» folytatta a tanító. «Azokat sem tudná senki pénzzel megfizetni», felelt amaz. «És ugyan hány koronáért feküdnél néhány évig betegágyon?» folytatja a jó, öreg mester kérdezősködését. «Semeny-

nyíért!» erősítgette az egykori diák. «No lásd, fiam — szólt erre a bölcs tanító —, hányszoros milliomos vagy te! Sőt olyan földi kincsed van, amelyet semmi pénzért sem lehet megvásárolni.»

Valóban nem ártana ezt nekünk is sokszor meg-gondolnunk, midőn elégedetlenek s hajlandók vagyunk Isten ellen zúgolódni. Vegyük csak ilyenkor sorra ép érzékeinket, pl. szemünk világát.

Yung Schilling orvos a mult század folyamán nagy hírnévre tett szert pompásan sikerült szem-operációi által. Egy alkalommal idősebb, megvakult zsidót vezetett hozzá Joël nevű fia. A teljesen világ-talan zsidó leült a székre s a kés működni kezdett az ügyes orvos kezében. A hályogok lehullanak s a vilá-gosság megint a szemébe tódul. «Joel, én látok — kiált az oreg —, fiam, én látok, látok — ismételteti örömtől ittasan, szinte onkízületben. — Borulj le, fiam — folytatta — és csókold meg oreg apád helyett is az orvos lábát.» A fiú megteszi, mielőtt a derék orvos azt megakadályozhatta volna. Ez a nagy hála és órom könnyen érthető. És mi — kérdem — meg-köszöntük-e valaha Istennek ép szemünket? Tekint-sük aztán hallásunkat, ép tagjainkat, elménket. Hány és hány fekszik köszvénytől összegémberedett tagokkal évek hosszú során át a kínos betegágyon, hány tölti élete legjavát — mint élő halott — az örül-tek házában magához hasonló szerencsétlenek társa-gában.

És az ily megfontolás után nem ébred-e fel lel-künkben a mélységes hálával együtt az igazságos-ság s méltányosság erze, hogy ép testünket, tag-

jainkat, érzékeinket, mint Isten ingyen ajándékait, ne az ő sértegetésére, hanem igenis arra használjuk, amire ő ezeket adta : az ő szolgálatára ?

Hálánk egyik gyakorlati megnyilvánulása az, ha egészségünkre vigyázunk, azt bölcsen ápoljuk, tudva, hogy «számot kell adnunk egykor Isten előtt, hogyan bántunk testünkkel, mely a halhatatlan lélek lakóhelye, valamint állapotbeli kötelességünk eszköze volt». (Kneipp.)

Meg kell tehát adni testünknek a szükséges táplálékot, ruhát, lakást és nem szabad fősvénységből, hiúságból vagy egyéb alacsony indítóokból olyat tennünk, ami egészségünket rongálná, életünket rövidítené. Használjuk fel egészségünk érdekében a Gondviselés nyújtotta rendes eszközöket.

A rendes eszközök.

Táplálékunk legyen egyszerű, jól elkészített és egészséges. Ne feledjük soha, hogy azért eszünk és iszunk, hogy éljünk, nem pedig azért élünk, hogy együnk és igyunk. Ha hosszú, derült, életkedvtől pezsgő, eredményekben gazdag életet óhajtunk, nagy gondunk legyen a *mértékletességre*.

Sőt itt-ott a szükségesnek látszó táplálék megvonása, ahogy azt az Egyház a szigorú böjti napokon rendeli, nemcsak a léleknek üdvös, nem csupán «megtöri a bűnt, felemeli a lelket, erényt s érdemet szerez a jutalomra», amint ezt Egyházunk a böjti prefációban énekl, hanem valóságos testi kúra is.

Mikor Hyppokratest, az orvosok atyját 140 éves

korában megkérdezték, minek köszönheti hosszú, szép életét, így felelt: «Sohasem ettem életemben a teljes jóllakásig».

A puszták remetéi is többnyire megközelítették vagy felülmúlták a 100 évet, pedig mily mértékletes és önmegtagadott volt életük!

Az újabb kor nevezetes emberei közül is számosan rengeteg munka és erőfeszítés mellett magas kort értek el. A franciaverő Moltke tábornok 90 éves lett; Humbold Sándor 90, Newton 84, Galilei 78, Herschel 84, Laplace 78 éves korában halt meg. Valamennyiről tudjuk, hogy nagyon rendes és mértékletes életet éltek.

Mig ellenben mennyi emberi életnek okozza romlását az evésben és ivásban való mértéktelenség! Híres orvos mondotta egykor: «A három utolsó farsangi nap számtalanszor több embert vitt sírba, mint a negyvennap böjt».

A *ruházkodás* legyen szintén észszerű és ne annyira a divat, mint sokkal inkább a tisztesség és egészség szabálya szerint igazodjék. Különösen a hiú asszonynép vét sokat e tekintethen nem csupán a jó erkölcs, hanem saját egészsége ellen is. Hány és hány a szoros derékfűző által belső részeit megnyomoritja, szűk cipő által lábait elkorcsosítja, hiányos öltözké által magát a meghűlés veszélyének teszi ki. Nem kisebb jelentőségű egészség szempontjából a *tisztaság*.

A piszkos ruha, lakás, a szennyes test a betegségeknek s ragályoknak legtermékenyebb talaja s terjesztője. Miért is a rendes időközökben való ruha-

váltás, alapos mosakodás és fürdés kötelességeink közé tartoznak. Egészen különös gondunk legyen azonban a *tiszta levegőre*, főképp oly helyiségekben, melyekben dolgozunk és alszunk. Nem okos dolog, sőt véték az egészség ellen, ha egész, sokszor népes család kicsinyke zugban, kuckóban húzza meg magát, míg a nagyobb, tágasabb szobáját parádés vendégszobának tartogatja fenn, amelybe még lépni is alig szabad. Még helytelenebb a tiszta levegőtől a hideg miatt teljesen elzárkózni, az ablakot, mint faluhelyt szokás, a télre sárral betapasztani s a telet aztán dohos, füstös, romlottlevegőjű szobában töltetni. Amint undorral utasítjuk vissza a vizet, amelyben mindenféle szenny úszik; kiöntjük s frisset, tisztát meritünk helyébe, így kell tennünk a szoba levegőjével is, amely csakhamar, főképp, ha sokan vannak együtt, szennyes, a sok tüdő által már elrontott (felhasznált) anyaggal telik meg.

Meg kell továbbá adnunk testünknek időnkint a kellő *pihenést*, amint erről Isten külön parancsban gondoskodott. (Lásd: «A harmadik parancsot».)

Rendkívüli eszközök.

Jólehet testi életünket s egészségünket épen őrizni kötelességek vagyunk s e célból fel kell használnunk a *rendes* eszközöket, melyekről az imént szözlöttünk, azonban Isten törvénye nem kötelez egyben a *rendkívüli* eszközökre is.

Aki ugyanis a *rendes* eszközöket, mint pl. a táplálkozást, nem használja, az egyenesen saját élete

ellen tör, aki pedig csupán a rendkívüli eszközöket nem veszi igénybe, az csak *megengedi* s eltűri a korábban bekövetkező halált, ami megfelelő okokból meg van engedve.

Igy például súlyos betegségben, ha van némi remény a gyógyulásra, kötelesek vagyunk orvost hívni, orvosságot bevenni. Hiszen maga Isten mondja: «Tiszteld az orvost a szükség miatt, mert a Fölséges teremtetten őt. A Fölséges a földből teremtetten a gyógyszereket és az okos férfiú nem iszonyodik azoktól». (Jézus, Sirák fia 38. 3. 4.)

Amde nem vagyunk kötelesek viszonyainkhoz képest rendkívüli eszközöket megragadni életünk megmentésére, meghosszabbítására. Így még gazdag ember sem köteles betegágyához a leghíresebb tanárokat hívni, lakóhelyét más, egészségesebb vidékkel felcserélni, fürdőkre utazni stb.

Nem vagyunk továbbá kötelesek magunkat nagyon kínos, veszélyes vagy szemérmet sértő orvosi műtéteknek alávetni. Annál is kevésbé kötelez ily operációkra lelkiismeretünk, mert azok kimenetele amúgy is majdnem mindig bizonytalan. Ugyanez okból az apa vagy elöljáró (szerzetesfőnök vagy főnöknő) gyermekét, alattvalóját nagyobb s veszélyes vagy szemérmet sértő műtétek elviselésére úgy szólván sohasem *kötelezheti*.

A helyes rend.

Érdemhozó, bölcs s Isten előtt kedves dolog tehát testi egészségünk gondozása, olyannyira, hogy az Úr Jézus szent Gertrud által különös jutalmat helye-

zett kilátásba a föltámadás után azok számára, kik testüket jókarban tartani igyekeztek, hogy neki annál jobban szolgálhassanak.

Viszont azonban nincs esztelenebb s keresztényhez kevésbé méltó életfelfogás, mint a testi jólétet isteníteni, annak élni, az élet nagyobb javait az egészség oltárára hordani s fennen hirdetni: «Első az egészség!» «Csak egészség legyen, a többi mind mellékes!» Sőt vannak fiatalemberek, kik lelkiismeretlen orvosoktól s még inkább szenvedélyeiktől félrevezetve legdrágább kincsüknek, a tisztaságnak feláldozásától se rettennek vissza «az egészség érdekében». Pedig a józan tudomány s tapasztalás egyaránt bőségesen igazolja, hogy a vétek az egészségre sem nem hasznos, sem nem szükséges.

Nem árt e tekintetben a sok szaktekintély egyikének, dr. Good Pál fregattakapitány, tengerész-tiszti orvos nyilatkozatát meghallgatnunk: «Mik tehát a tiszta életnek, a nemi önmegtartóztatásnak káros következményei? Az összes népek gyógyászatának minden terét alaposan átvizsgáltam és legnagyobb csodálkozásomra azt találtam, hogy soha és sehol nem volt ily káros következményre példa. Kutassuk fel az összes könyvtárakat, kérjük ki az ó- és újvilág orvosi kapacitásainak véleményét, és ha csak egy *hivatása magaslátán álló orvos*, vagy ha az *egészségápolásról* vagy *gyógyászatról* szóló *szakmunka* csak *egy* a nemi önmegtartóztatásból eredő betegségi esetet tud is felhozni, vagy ki tudja mutatni, hogy az bizonyos betegségekre tesz hajlandóvá, vagy hogy ilyes hajlamot növel: akkor elége-

tem e művemet s örök hallgatásba merülök». (Idézzé Rétháti Gyula: «Harc a lelki szabadságért» című művéből.)

De még ha volna is eset, hogy egészségünket, sőt életünket csak vétek árán menthetjük meg, akkor sem volna szabad azt soha elkövetnünk. Hiszen az egészséget is Isten csak azért adta, hogy vele neki szolgáljunk s lelkünket megmentjük. Ha tehát Isten dicsősége, lelkünk üdve úgy kívánja, örömmel kell egészségünket, sőt életünket is áldozatul hoznunk. Ide vonatkoznak az Üdvözítő örökérvényű ígéi: «Aki életét szereti, elveszti azt, aki életét gyűlöli e világon, az örökkévalóságra megtartja azt». (Ján. 12, 25.)

III.

Saját testi életünket illető tilalmak.

Öngyilkosság.

Az ötödik parancsnak mint tilalomnak legszörnyűbb megsértése s egyben korunknak egyik ragadós betegsége az öngyilkosság, vagyis az önhatalmú szántszándékos merénylet tulajdon életünk ellen.

Jónak látjuk itt mindjárt eleve elintézni azt a kérdést, vajjon az is öngyilkosság volna-e s egyáltalán lehetséges-e, hogy valaki nem önhatalmúlag, hanem isteni avagy emberi felhatalmazásra végezzen a saját életével. Hogy Isten, az életnek legfőbb s

korlátlan ura, tényleg *adhat* ily felhatalmazást, senki sem tagadja. Hogy *valóban adott-e* valaha ily felhatalmazást, senkisem tudhatja. Mikor pl. a szent vértanuk önként s egyenesen a halálba rohantak, *lehet*, hogy Isten sugalmára tették. Szent Apolloniát, az alexandriai szűzet, Decius császár idejében tűzhalállal akarták kényszeríteni bizonyos illetlen szavak kiejtésére. A hősi szűz némi megfontolás után ügyesen kioson a pribékek kezeiből s az ottállók legnagyobb elképedésére maga ugrik fel az előtte lánggal lobogó máglyára.

Lehet, hogy az Isten Lelke adta meg neki belsőleg a felhatalmazást ; de az is lehet, hogy jóhiszeműleg tévedett, ami nem von le semmit vértanasága érdeméből. Azt azonban ne feledjük, hogy Isten ily felhatalmazást legfeljebb csak a vértanuknak ad. Sőt az emberi hatalom is jogos és igazságos halálosítélet esetén bárkire s így az elítéltre is reábizhatja az ítélet végrehajtását. Így itta ki az ókorban bölcs Socrates a méregpoharat. A rómaiaknál sem volt ez ismeretlen. Midőn Poëtus senator ily körülmények között küzködött magával és nem érzett magában elég lelki-erőt a tört saját keblébe döfni, hősies felesége, Arria, hogy megkönnyítse forrón szeretett férjének a ki-kerülhetetlen halált, gyengéden kiveszi a férfi kezéből a tört, s azt saját keblébe meríti. Aztán halván, reszkető kezekkel odanyújtja férjének a véres tört : «Vedd, nem fáj !» . . .

A török szultánok is a halálraitélt előkelőségeknek selyemzsínórt szoktak küldeni és a címzett elérte, hogy mit jelent . . .

Ha tehát a halálosítélet jogos s igazságos, az elítélt nem követ el öngyilkosságot, midőn azt magán végrehajtja.

Itt azonban oly esetekről beszélünk, midőn valaki *önhatalmúlág* bánik el életével.

Mikép lehetséges?

Szinte megdöbbenve kérdezzük, mikép lehetséges ez? Hogyan egyeztethető meg az önfenntartás hatalmas ösztönével s az önszeretettel, melyet a Teremtő lényünk legmélyibe írt? A rejtély megfejtése a szabadakarat.

A csupán ösztöneire utalt állat soha, semmi körülmények között sem követ el öngyilkosságot, mindég betartja a természet törvényeit. Az öngyilkossághoz *értelem és szabadakarat* kell. Az ember szabadakaratával félrelökhet minden törvényt s eltaszíthatja lábai alól azt a támasztékot, amelyen földi s égi üdve nyugszik: az életét.

Természetesen itt csakis azokról szólunk, akik józan, beszámítható állapotban emelik fel önmaguk ellen a gyilkos kezét s nem beszélünk olyanokról, akik idült vagy pillanatnyi elmezavarban végzik ki magukat. Ezek voltaképen nem is öngyilkosok. Nem bűnnel, hanem szerencsétlenséggel állunk szemben, amely a tapasztalás szerint a legjámborabb emberrel is megeshetik.

Ámde nagy tévedés volna azt hinni, mit némelyek szeretnének a világgal elhitetni, hogy *minden* öngyilkosságot beszámíthatatlan állapotban követnek el. Igen sok ugyanis — amint a körülmények, vég-

rendelkezés stb. világosan elárulják — megfontolt szándékkal megy a halálba, amelyben szégyentől, nyomortól, gyógyíthatatlan betegségtől, csalódásokozta lelki kínoktól stb. remél szabadulást.

Mindig tiltva van.

Ámde nincs oly kétségbeejtő helyzet az emberi életben, mely az öngyilkosságot igazolhatná, megokolttá, megengedhetővé tenné !

Talán menthető volna némiképen az öngyilkosság, ha általa az ember *minden* bajától, szenvedésétől egyszersmindenkorra megszabadulna. Azonban méltán kérdezhetjük az öngyilkosjelölttől, mint ahogy azt egykor *Overberg*, a hírneves münsteri szeminárium-i rektor tette, midőn a Gondviselés egy ilyenvel összehozta : « *Akkor jobb lesz?* » És az illetőt e néhány szó szinte felébresztette. Valóban : akkor jobb lesz? Az öngyilkosság segít majd a bajon? Hiszen nem csupán a kereszténység tanítása, hanem az egész emberiség közhite, hogy az isteni igazságszolgáltatás az öngyilkosságot örök *büntetéssel torolja meg*. Már a régi görögök az öngyilkosokat, mint az istenség ellen lázadókat s az állami súlyos megkárosítóit, a kárhozottak közé számlálták s a temetési tisztességtől megfosztották. Vergilius, a római költő is a pokolba helyezi azokat, kik önkezükkel oltották ki életüket. Ha tehát az öngyilkosságért a pokol jár, akkor az öngyilkos kétségkívül semmit sem segített magán, sőt kisebb, múlandó bajból mérhetetlenül nagyobb s örök szerencsétlenségébe ugrott. Gondolkodó s hívő ember nem lehet öngyilkos.

Megengedhető volna bizonyos ritka esetben az öngyilkosság, ha az *élet és halál Ura rendelkezési jogáról az ember javára lemondana*. Ámde erről Isten soha, senki javára le nem mondott. Miért is mondana le? Hiszen ha az ember a *Gondviseléstől kiszabott* próbaidejét betöltötte, feladatát megoldotta, van magának Istennek ezer módja kimondani: «Most már elég, jöjj a számadásra, ítéletre!»

Vagy talán egyesek azért dobhatnák el maguktól joggal az életet, mert az szerintük már *céltalan*? Nagy tévedésen alapszik ez a vélemény. Az élet sohasem céltalan s e cél mindig az utolsó pillanatig és minden körülmények között megvalósítható. Istent ugyanis mindig dicsérhetjük, neki mindig szolgálhatunk, üdvünket állandóan munkálhatjuk. Sőt éppen a nagy csapások, nagy szenvedések a legszebb s legdicsőbb erények műtermévé teszik lelkünket. Emlékezzünk csak a szemétdombra jutott, sebeiben fetrengő, előbb dúsgazdag Jób pátriárkára; a negyven évig betegágyon sínylődő szent Lidvinára; annyi szent vértanu börtönére; számtalan keresztény hosszas, kitartó türelmére, mellyel a családi élet, visszas társadalmi viszonyok stb. által vállára rakott keresztet viselé... Nem voltak-e ezek mind hősök, az isteni szolgálat hősei, Uruk, Teremtőjük legnagyobb megdicsőítői? Gondoljunk mindezeknek érdemeikkel arányos dicsőségére s boldogságára az éghen! Vajjon céltalan volt-e az életük?!

Vagy talán a szenvedések túlságai szinte *erkölcsileg lehetetlenné tehetik az életet*? Ez a vélemény sem egyeztethető meg a keresztény világnézettel, mely

Istenben jóságos, gondviselő atyát lát, ki erőnket meghaladó terhet nem rakhat vállunkra s aki kész mindig mindenható erejével pótolni, ami gyenge emberi erőnktől nem telik. Azt azonban méltán elvárhatja, hogy a nehéz órákban hozzá *jolyamodjunk és segítségét alázattal kérjük.*

Az öngyilkosság tehát se az Isten, se a józan ész előtt nem menthető, nem igazolható.

Mi tehát az öngyilkosság?

Az *öngyilkosság* minden körülmények között szentségtörő merénylet Istennek, az élet s halál kizárólagos urának elévülhetetlen jogai ellen, az azokba való vakmerő beavatkozás.

Az *öngyilkosság* a leghorzasalmasabb kegyetlenség saját magunk ellen, amellyel t. i. magunkat jóvátehetetlenül örök s végtelen szerencsétlenségbe döntjük.

Az *öngyilkosság* jellemtelen gyávaság, amellyel ki akarunk bújni legszentebb kötelességünk alól, melylyel *családunknak, hazánknak s az egész társadalomnak* tartozunk.

Az *öngyilkosság* végül óriási botrány az emberi társadalomra, amely előtt saját hitetlenségünkről teszünk nyilvános vallomást s rossz példánk által számos gyenge embertársunkat hasonló oktan és istentelen cselekedetre bátorítunk.

Álljuk tehát az élet nagy csatáját bátran és híven! Hordozzuk az élet súlyos keresztjét s ne dobjuk azt le gyáván vállunkról. Mikor bizonyos életűnt katona-

tiszt az erdő sűrű mélyén már-már magára emelte a gyilkos revolvert, az ott észrevétlenül gombát szedegető földmíves hirtelen kiragadta azt kezéből. Az elkeseredett tiszt erre kardot ránt s a szegény ember keblének szegzi. «Csak rajta, tiszt uram! — mondja erre amaz — én nem vagyok ám olyan gyáva ember, mint kegyelmed. Engem a szegénység már megtanított a türelemre.»

Tudunk férfiúról, aki a népes család fenntartásának gondja elől gyáván a megbecstelenítő öngyilkosság karjába menekült, míg felesége, a gyenge asszony, bátran szembe nézett az életnek, s keserves kézimunkájával a féltucat gyermekből kiváloán derék embereket, köztük két papot nevelt fel.

Valóban! Megküzdeni az élet viharaival, bátran s bizalommal nézni a jövőbe s nyugodtan bevárni a halált, ez illik s méltó a keresztény férfiúhoz.

Küzdjünk az öngyilkosság ellen.

Az öngyilkosság szörnyű bűne, mely a vallásos középkorban csoda-ritkaságszámba ment, újabban, a hitetlenség és erkölcstelenség lábrakapásával karöltve, óriási arányokban terjed s naponként szedi áldozatait. Jelenleg Európában évenként kb. 60.000 ember követ el öngyilkosságot, amely summából hazánk s főképp annak fővárosa nem utolsó helyen veszi ki részét. Méltán kérdezheti tehát minden hívő s gondolkodó ember, mit tehetne a társadalom, hogy gátat emeljen a rettentő áradatnak, mely annyi

hasznos tagtól fosztja meg hazánkat s oly sok halhatatlan lelket söpör a kárhozathá?

1. Az első, amit e tekintetben tennünk lehet s tennünk kell: *a katolikus hitélet felvirágoztatása.*

Hívó, hitét gyakorló ember sohasem lesz öngyilkos, hacsak nem elmezavarban. A hitből fakad ugyanis a remény s a gyermeki odaadás az isteni Gondviseléssel szemben. Bizonyára nem ismerte a hitélet vigasztalásait az az úriasszony, aki a háborús években Budapest egyik nyilvános helyén nagy csoport kíváncsi embertől körülvéve jajveszékelve így kiáltott: «Nincs ott fenn senki, nincs ott Isten; mert ha volna, nem engedte volna meg a háborút!» Ilyenkből kerül ki az öngyilkosok legnagyobb hányada.

A hit gyullasztja ki az isteni szeretetet, amely nem engedi meg, hogy a teremtményekbe annyira beleszeressünk, belebolonduljunk, hogy azok elvesztése, a csalódás s kiábrándulás bennünket kétségbe ejtsen. A hit zabolázza meg a szenvedélyeket s óv meg az erkölcsi zülléstől, mely leghamarabb utáltatja meg velünk az életet. Az öngyilkosok nagy százaléka fiatalember, ki még alig élt, alig küzdött, de annál többet élvezett.

A hit vezet el végül a kegyelem dús forrásaihoz, főképp a szentségekhez, a gyónáshoz, a szentáldozáshoz, amelyek a léleknek csodálatos, természetfeletti erőt s vigaszt adnak, sebeit behegesztik, meggyógyítják. Honnan van, hogy legújabb megcáfолhatatlan statisztikai adatok szerint protestáns vidékeken

négyszer-, ötször-, sőt tízszerannyi öngyilkos van hazánkban, mint a katolikuslakta területeken?¹

Nem magyarázza ezt meg az anyagi helyzet, amely a protestánsoknál a köztük különösen divó nemzetgyilkos egyke-rendszer folytán általában véve előnyösebb. Az ok sokkal mélyebben keresendő. Hiányzik ugyanis a protestánsoknál valami, amit semmiféle állami szubvencióval, sőt a lelkészségek szaporításával sem lehet pótolni. És ez az isteni, kegyelmi élet, melyet a szentségek, nevezetesen a szentgyónás és áldozás fakasztanak a szerencsés és boldog katolikus lelkekben. Hihányzik a házasság felbonthatatlansága, amelyen épül a földi boldogság vára.

2. Gyakoroljuk aztán szegény, szenvedő ember-társainkkal szemben az igazi, jézusi *felebaráti szeretetet*. A részvétlenség, a nemtörődés más bajával már számtalant kergetett az öngyilkosságba.

A fő azonban nem az *anyagi* alamizsna, amelyre akárhány szenvedő rá sem szorul, hanem a *lelki* alamizsna, a felkarolás, a tanács, a vigasz, a bátorítás, a részvétel, amelyre minden szenvedő rászorul, amely után minden vérző szív szomjaz. A keresztény jótékonyosság, a karitás, nem úgy *dobja* oda az alamizsnát, hanem *úgy viszi el, úgy adja át* s az irgalom

¹ Pezenhoffer Antalnak újabban megjelent nagyszabású munkája: «*Demografiai viszonyok hatása a népesség fejlődésére*» statisztikai adataival napfényesen beigazolja, hogy a három nemzetrontó bűn: a házassági elválás, az öngyilkosság s egyke-rendszer ellen egyedül a katolicizmus képes eredményesen felvenni a harcot.

lelki cselekedeteivel fűszerezi. Pompás példát adnak erre a Szent Vince-konferenciák.

3. Küzdjünk az *oly könyvek, iratok, ujságok, mozgószínházak* stb. ellen, amelyek a véres tetteket, az öngyilkosságot mondhatnám népszerűsítik. Az ujságoknak az öngyilkossági esetekről hallgatniuk kellene! Sokszor hallott, nagyon is megszokott dolgok elvesztik szemünkben borzalmas voltukat, sőt a rossz példa roppant erejével mételyeznek.

Az egyházi büntetés.

Az egyházi törvénykönyv (1918) az öngyilkosokat, kik tettüket beszámítható állapotban követték el *s a bánat jele nélkül* múltak ki, a többi nyilvános bűnössel egyetemben kizárja az egyházi temetésnek s az ezzel összefüggő gyászmisének kegyelméből. Egyházunkat ezen eljárásában — amelyet egyébként is csupán a *bizonyosan* beszámítható állapotban elkövetett öngyilkosságoknál alkalmaz — tiszteletreméltó, bölcs, szent okok vezérlik.

Nem akar ezzel az *elköltözött lélek felett ítéletet mondani*. Ez az Isten dolga. Nagyon könnyen meglehet ugyanis, hogy a lélek utolsó pillanataiban, a halállal való vívódása közben, mégis csak feltekint Istenre s vele a *lökéletes bánat* által kibékül. Éppen nem lehetetlen, hogy a mindentudó Isten előre látva a keserves könnyeket, melyeket az elköltözött gyászbaborult hozzátartozói érte önteni fognak, az imákat, alamizsnákat, szentmiséket, melyeket lelke üdvéért (mintegy magánúton) be fognak mutatni,

ezekre való tekintetből már előre megadja a végső veszélyben forgó szegény léleknek a megtérés kegyelmét.

Nem is az *elhúnyt rokonságát akarja Egyházunk az ily eljárással sujtani*, szégyeníteni. Hiszen ezek a dologban legtöbbnyire teljesen ártatlanok.

Az Egyház az *öngyilkosság rettentő bűne iránt akar borzalmat ébresztetni* s másokat attól visszariasztani. És erre az egyetlen hathatós eszköz a végtisztesség megtagadása.

Elvégre is az Egyház kénytelen eljárását ahhoz szabni, amit az öngyilkosság külsőleg elárult, mutatott, s nem fogadhatja el irányadónak a modern ujságirodalom könnyüvéru frázisát: «Mebünhődött már a halál által!» Sőt az öngyilkos éppen halálával követte el az utolsó, legnagyobb bűnét, amely a megszomorított s megszégyenített édes Anyáknak, az Egyháznak s minden istenfélő léleknek rosszaságát szükségképen magára vonta s ami csupán az egyházi temetés megvonása által juthat csak kifejezésre. Hithű vidékeken valóságos botrány volna, ha az öngyilkos ugyanazon végtisztességben részesülne s ugyanazon szentelt földben kapna helyet, mint a keresztény, aki a Gondviseléstől reárákott kereszt alatt állhatatos hűséggel kitartott az utolsó lehelletig.

Imádkozzunk tehát buzgón s gyakran szerencsétlenül elköltözött felebarátaink lelkiüdvéért, kik e lelki segélyre talán sokkal inkább rászorulnak, mint bárki más; ámde emellett sohase engedjük magunk s mások lelkében elhomályosodni azt a nagy gondolatot, melyet már az ókor bölcse (Pythagoras) is

ismert s fennen hangoztatott : «Az emberiség jólrendezett hadsereg, melyben az égi vezér kinek-kinek helyét megjelölte. Ott kell mindenáron maradnia, míg csak a legfőbb hadúr onnan el nem szólítja».

Öncsonkítás.

Isten, mint testünk legfőbb ura s birtokosa, az ötödik parancsban nem csupán az öngyilkosságot, hanem az öncsonkítást is megtiltotta. Kivételt alkotnak az olyan esetek, mikor az egész test, az élet vagy az egészség fontos érdeke megköveteli, hogy egyik tagunktól megváljunk s így az egészet megmentsük.

Ily esetektől eltekintve *tilosak* tehát az oly orvosi műtétek, melyek a férfit vagy nőt a házasság céljára — ami az emberi nem fenntartása — alkalmatlanná teszik. Gyermekeket sem szabad, még saját beleegyezésükkel sem, férfiatlanokká tenni, hogy így hangjuk lágyságát, szépségét megőrizzék. Sem Isten dicsősége, sem a könnyebb kenyérkereset ezt az eljárást nem igazolhatják. A pápák ezt sohasem helyeselték, a férfiatlanokat az egyházi rendből kizárták, csupán *eltűrték* azt, hogy az ilyenek az egyházi énekkarban alkalmazást nyerjenek.

Vétkes az öncsonkítás, melyet könnyelmű hazafiatlan fiatalemberek követnek el, hogy a katonai szolgálatra alkalmatlanokká váljanak. Mások megint a koldulásra akarnak ily bűnös módon alkalmassákká lenni. Mindezt, mint az Isten felségjogaiba való avatkozást s igazságtalanságot tulajdon testünk s az emberi társadalom ellen, a keresztény erkölcs tan nevében vissza kell utasítanunk.

Az élet feláldozása, veszélyeztetése s meg- rövidítése.

Önfeláldozás.

Az emberi szellem nagyságát és fölényességét az anyag felett mi sem mutatja annyira, mint az, hogy az ember fel tudja áldozni tulajdon életét. Igen! az ember, a különben oly gyenge, törekény ember, tudja Istent, felebarátját, tud egy eszmét, ügyet annyira szeretni, hogy képes legdrágább földi kincséről, az életről is lemondani érte. Bizonyára nincs szebb, gyönyörtelibb látvány Istenre az égben, mint szemlélni ily önfeláldozást, nincs semmi, ami őt, a Mestert, annyira megdicsőítené!

Ámde miképen egyeztethető össze az élet önkéntes feláldozása Isten korlátlan jogával az élet felett, melyet az ötödik parancsban kihirdetett? A felelet reá igen egyszerű.

Az önmagát feláldozó nem öngyilkos, nem öli meg önkényesen s szándékosan magát, ami sohasem szabad, hanem csupán valamely magasztos célból oly — magában véve közömbös — dolgot tesz, mely előreláthatóan a halált is magával hozza. A halált tehát nem idézi elő, hanem azt csupán megengedi.

Igy cselekesznek a *hit vértanúi*, kik olykor azért, hogy másokat példájokkal a hitben megerősítsenek, magokat önként a zsarnok kezeinek s így egyúttal biztos halálnak szolgáltatják ki.

Igy cselekesznek a *haza vértanúi*, kik a haza, tehát a közjó védelméért nem ritkán biztos halálba rohannak.

Igy cselekesznek a *szeretet vértanui*, kik mások megmentéséért saját életükről mondanak le. Maga Aquinói Szent Tamás legnagyobb magasztalással emlékezik meg azokról, kik hajótörés idején a megragadott deszkaszálat fuldokló embertársuknak átengedik.

Igy cselekesznek a *tisztaság vértanui*, akik tisztaságuk megmentéséért üldözőik elől a mélységbe ugranak. Tettük annál magasztosabb, mert hiszen ily áldozatra őket az erkölcsi törvény nem is kötelezi. A *lelki* tisztaságot ugyanis csak önkéntes beleegyezés rombolja le.

Igy cselekesznek végül a tudomány vértanui, kik az emberiség haladása, tudása érdekében tett felfedező vállalataiknak, kísérleteiknek esnek nem ritkán áldozatul.

Nincs senki, aki az ilyenekre reá merné sütni az öngyilkosság megbecstelenítő bélyegét, hanem inkább mindenki, mint az emberi nem legnagyobb dicsőségére s dízére, csodálkozással vegyes tisztelettel tekint fel reájuk.

Sőt azok sem vádolhatók öngyilkossággal, kik az égő emeletes ház ablakaiból kiugranak s így a két közvetlenül fenyegető *biztos* halál közül az enyhébbet választják.

Az élet veszélyeztetése

Ha életünket egyes esetekben fel is áldozhatjuk, annál inkább kitehetjük azt veszélynek, midőn erre megfelelő fontos okaink vannak.

Igy nem vét, sőt hősi erényt gyakorol a pap, az

orvos, a betegápoló, midőn akár hivatalból, akár tiszta felebaráti szeretetből a ragályos betegek segélyére siet.

Nem követ el bűnt az iparos, midőn magas házak, tornyok tetején élete veszélyeztetésével munkát vállal.

Nem vádolható bűnről a *halálra* vagy *hosszú időkre* elítélt, ha élete kockáztatásával szökést kísérel meg.

Azonban vétkezik s pedig a körülmények szerint súlyosan, aki csupa kérdésből, vagy tisztán nyereségvágyból veszélyes mutatóványokra vállalkozik. Így alig menthető a bűntől a légtornászok, kötél-táncosok, vadállatszeliidítők, kik nem ritkán hajmeresztő mutatóványaikkal mulattatják a közönséget, ha ugyan a megélhetés szorongató kényszere nem igazolja olykor az ily kenyérkeresetet. Az ily szánamegreméltő «művészek» rendszeren katasztrófával fizetik meg a «dicsőséget». 1907-ben Párisban két ily szerencsétlen «művésznő» (Wood Róza és Elza) esett az abessziniai oroszlánok felül nyitott ketrecébe, amely felett kötélén lejtették táncukat. 1912-ben Aleconban ugyancsak az oroszlánok közé hullott egy vakmerő vállalkozó, midőn felettük kötélén kerékpározott. «Aki a veszedelmet szereti, elvész abban», mondja az Úr. (Jézus Sir. f. 3. 27.)

Az élet megrövidítése.

Amint az élet veszélyeztetése, épúgy annak öntudatos megrövidítése is a szándék és körülmények

szerint lehet *dicséretremélló, megengedett* avagy *vétkes* cselekedet.

Dicséretreméllóan s hősiezen cselekszenek például azok, akik az emberiség javáért, a lelkek üdvéért végzett nehéz, kimerítő munkákkal, saját maguk vagy az egész világ bűneiért felvállalt vezekléseikkel siettetik a halált. Az ily veszteségért gazdagon kárpótol az erkölcsi és lelki nyereség. A keresztény okosság s a lelkivezető iránti engedelmesség hivatott e tekintetben a kellő mértéket megszabni.

Megengedett módon cseleksznek azok, kik kenyerőket oly foglalkozással keresik, amely az egészségre feltétlenül hátrányos s az életet rövidíti. Az ólom-, szén-, kénbányák, üveg-, mérleggyárak stb. munkásainak bezzeg rövidebb életre s elég korai halálra lehet kilátásuk. Azonban az életfenntartás szüksége s a közjóért hozott áldozat igazolja őket. Az emberiség hálás lehet irántuk !

Bűnös módon rövidíti életét, aki mértéktelen evés, ivás, dohányzás által lassan, de biztosan aláaknázza egészségét.

Az alkohol.

Legbiztosabban s leggyorsabban elvégi ezt a szomorú, gyilkos munkát az alkoholnak nevezett retentő romboló méreg, amelyből a bor 8—20%-ot, a sör 4—6, a pálinka 30—40, a likőr 20—60, a szilvapálinka 50—60, a cognac, rum 60—70%-ot tartalmaz.

Ahelyett, hogy az alkoholos italok táplálnák s erősítsenek az embert, amit csak tudatlanok hisznek

és állitanak, a szesz megrontja a vért, aminek következménye, mértéktelen élvezet esetén, hogy a) a test ellenállóereje meggyengül. A szesz barátjai sokkal könnyebben esnek tüdővészbe, maláriába stb. A statisztika kimutatta, hogy kolerában vagy más ragályban 8—10-szerre annyi alkoholista hal meg, mint szesztől tartózkodó. b) A szesz megtámadja az összes szerveket; nevezetesen a gyomrot. A részeges embernek nincs igen étvágya. Izgatja a májat, vesét, gyulladásba hozza azokat. Hajszojja a szívet, amelynek munkáját rettentően szaporítja, gyorsítja. Azért az alkoholista szíve elgyengül, hamar felmondja a szolgálatot, aminek aztán a vízbetegség vagy szívszélhűdés (gutaütés) szokott a vége lenni. A híres angol Gladstone szerint a szesz egymaga nagyobb rombolást visz végbe, mint az összes világcsapások: háború, éhség és kolera együttvéve. A paráznaságon kívül a szesz a legtöbb idegbaj forrása. Az örülteknek mintegy 50%-a itta el az esztét. És ami a legszomorúbb, a szesz folytatja romboló munkáját az utódokban is. Az alkoholista szülők gyermekei véznák, gyengék, korlátoltak, hülyék, erkölcsi züllésre hajlók s a harmadik-negyedik ízben kihalnak. Valóban igazolva látjuk bennök a Szentírás szavát (Mózes II. 37. 7.): «Megtorlod az atyák gonoszságát a fiakban és unokákban harmad- és negyedíziglen».

A szesz pár évtized alatt Amerika egész néptörszeit pusztította ki, s a nemzetgazdászok hasonló sorsot jósolnak Európa népeinek is, ha a szeszfogyasztás az utolsó 50 év arányai szerint fokozódik.

A szesz hatása a lélekre, főkép a tiszta erkölcsre ha nem is oly szembeszőkő, de annál szomorúbb. (V. ö. Szuszai : Kalauz.)

A dohányzás.

A dohányzás főkép gyermekeknél szintén zavarja az emésztést és vérszegénységet, szívgyengeséget s idegességet okoz. A világháború folyamán Németországban és Ausztriában maguk a hatóságok betiltották, hogy gyermekeknek dohányt, nevezetesen cigarettát árúítsanak. Rendeletüket «a nemzetvédelem érdekeivel» okolták meg. Valóban lelkiismeretes és hazafias szülő nem fogja tűrni, hogy főkép fejlődő gyermekei dohányzással pazarolják a pénzt és az egészséget.

*

Akik mértéktelen evés, ivás, dohányzás által vagy egyéb élvezettel *valamelyest* rovidítik életüket, vétkeznek ugyan, de bűnük az *otodik parancs szempontjából* rendesen csak bocsánatos. Súlyosan csak akkor vétének, ha oktalan eljárásukkal életüket komoly veszélynek teszik ki, vagy *lényegesen* megkurtítják. A részegség egyébként mindannyiszor halálos bűn, valahányszor az ember magát élvezetből józan esze használatának *lehetőségétől is készakarva, hosszabb időre* (pl. egy órán túl) megfosztja.

Vágyakozás a halál után.

Nagy különbség van e kettő között : kívánczolni a halál után és halálunkat onhatalmulag előidézni.

A vágy ugyanis még nagyon megférhet az isteni akarathoz való teljes megnyugvással s a türelmes várakozással a megváltó halálra ; s nem jelent forradalmat az élet s halál Urának felségjogai ellen, mint az öngyilkosság.

A halálutáni kívánczóság tehát magában véve még nem bűn, sőt a körülmények szerint lehet *hősies erény* is, ha azt t. i. az isteni szeretet, az égi boldogság utáni epedés ébreszti bennünk. «Kívánok elválni és Krisztussal lenni, mert az sokkal jobb», sóhajtja maga a népek Apostola. (Filipp. 1. 23.) *Megengedett* e vágy akkor, ha a túlságos lelki és testi szenvedések, veszélyek stb. a halált számunkra valóban kívánatossá teszik, mint maga az Irás mondja : «Jobb a halál a keserves életnél». *Bűnös* a halálvágy, ha az élet apró-cseprő kellemetlenségei fakasztják s mi annak öntudatosan s komolyan helyt adunk lelkünkben. Legtöbbször azonban az efajta kívánczágok nem egyebek türelmetlenségünk bocsánatos kitöréseinél, és éppen nem szeretnők, ha azok be is teljesednének. Nagy ügyyel-bajjal fát szedegető aggastyán — az ósrégi mese szerint — hangos szóval sóhajtozik a megváltó halál után. A félelmetes kaszás hirtelen előtte terem : «Hívtál engem !» — «No igen», válaszol rá hebegve a megdöbbent öreg, «kérni akartalak, hogy ezt a köteg rőzset segítsd a vállamra emelni».

A halálbüntetés.

Isten akarja a társadalom rendjét és biztonságát, s ennek védelmét a világi hatalom, az állam köteleességévé tette.

Hogy pedig az állam ezen hivatásának meg tudjon felelni, szükségképen megkapta az élet és halál Urától a *meghatalmazást*, hogy nagyobb vétségeket, melyek a közbiztonság ellen támadnak, akár halállal is fenyíthet. Sőt, midőn a hatalom ezen végső eszközhöz nyúl, nemcsak jogával él, hanem szoros *kötelességét* teljesíti.

Az Ószövetségben, midőn *Isten* választott népével szemben a felségjogokat úgyszólván személyesen gyakorolta, maga sorolta fel a bűnöket, amelyekért halállal kellett a bűnöst fenyíteni. Az Újszövetségben pedig szent *Pál* által világosan hirdeti, hogy az állami hatalom (akkor még pogány!) «nem hiába hordozza a kardot, mivel Isten szolgája, hogy bosszút álljon büntetéssel azon, ki gonoszat cselekszik». (Róm. 13. 4.)

De még ha az isteni kinyilatkoztatásból nem is ismernők a halálbüntetés jogosultságát, maga a józan ész szót emelne mellette. Mert amint szabad egyik testrészünket levágtatnunk, hogy az egész test életét megmentsük, épígy a társadalom legfőbb őrei megfoszthatják életétől s lemetszhetik azt a tagot, amely a közjót, nevezetesen embertársai életét veszélyez-

teti. És tényleg, amióta a világ áll, minden nép ismerte s gyakorolta ezt a jogot, ami már magában véve is annak észszerűsége mellett bizonyít.

Csak az újabb időkben kezdték egyesek az államnak ezt a jogát kétségbevonni és hivatkozva a haladásra, a humánus érzésre stb., a halálbüntetés eltörlését sürgetni. Főkép *Lombróso* és *Beccaria* Olaszországban s *Holendorff* Németországban keltek nagy hévvel a gonosztevők védelmére. Sokan felkapták ezt az eszmét s fennén hirdették, hogy éppen a kivégzések népszerűsítik s így szaporítják a gyilkosságot; a börtön sokkal hathatósabban elriaszt a gaztettektől s hozzá még módot és időt nyújt a javulásra. Voltak államok, melyek a mozgalom nyomása alatt tényleg be is szüntették a halálbüntetést, de csakhamar kiábrándultak s többnyire hamarosan visszaállították azt. A franciák azoknak, kik a halálbüntetés eltörlését náluk is sürgették, nagybölcsen azt felelték: «Eltöröljük a kivégzéseket? Helyes! De *kezdjék ezt előbb el a gyilkos urak!*»

A *Lombróso*-féle elmélet azonban, mely minden gonosztevőt mint beteget a börtön helyett gyógykezelésre a kórházba utasít, mégsem maradt minden hatás nélkül. Azóta a legtöbb ügyvéd, ki valamely körmönfont gaztett védelmét elvállalta, igyekszik védettjét lehetőleg az orvosok védőszárnyai alá juttatni s kérelmezi a vádlott elmebeli állapotának megvizsgálását. De maga az igazságszolgáltatás is mind óvatosabb lesz a halálos ítélet kimondásában. A halálbüntetés dolgában tehát a következő irányelveket kell vallanunk:

a) Az államhatalomnak van joga halállal is büntetni, de csak akkor, ha a bűn súlyos s bíróilag bebizonyosodott. Kétséges esetben nem szabad senkit életétől megfosztani. Inkább száz bűnös kerülje el az akasztófát, semhogy egyetlenegy ártatlanul haljon meg rajta.

b) A bűnösnek meg kell adni az időt, a módot, hogy megtérhessen. És tényleg szemben a közeli halállal, a legtöbb komolyan megtér s megmenti lelkét és így akárhány a bitófának köszöni üdvösségét, amelyet talán elvesztett volna, ha reája nem jut. A bűnben való megátalkodottság azonban nem lehet oka a kivégzés elhalasztásának.

c) A halálos ítéletet csakis az *arra felhatalmazott egyén* hajtja végre. Tehát még a halálra bizonyosan méltó, sőt halálraítélt gonosztevőt sem végezheti ki bárki, hacsak az állami hatalom egészen kivételes esetekben erre általános engedélyt nem ad. Az ú. n. *népítéletekkel* való kivégzés tehát tilos s nem egyéb gyilkosságnál.

d) Az őrtálló katona, fegyház- vagy vámőr hivatalos utasítása értelmében rálőhet arra, ki a «Megállj!» ellenére feléje közeledik vagy előle menekül.

Minthogy azonban az ily engedetlenség magában véve s bármely körülmények közt még nem áll arányban a halálbüntetéssel, azért igyekeznie kell az illető közeledő vagy menekülő életét kimélni s lehetőleg annak megsebesítésével beérni.

Egyházunk szelíd, anyai jelleménél fogva irtózik a vérontástól, kivégzéstől és éppen azért a halálbüntetést a maga részéről sohasem sürgeti, szorgalmazza,

sőt mikor a régi időkben az akkor divó szokás szerint egyes bűnöst (pl. eretneket) a világi hatóságnak át-szolgáltattott, életükért *mindég közbenjár*t. Ámde mint az igazság őre s oszlopa nem teheti, hogy az igazságot elhallgassa és a halálbüntetés jogosságát és szükségességét el ne ismerje.

Jegyzet : Az Egyház sohasem égetett eretnekeket, mint azt főkép regényekben szemére hányják. A történelem tanúsága szerint az inkvizíció bizottságai, melyekben természetesen egyházi férfiak is szerepeltek, csupán a vádlott igaz- vagy téveshitűsége felett hoztak ítéletet. Az állam pedig ezen ítélet alapján az eretneket, mint a közjó s így az államnak ellenségét makacssága esetén kivégeztette. (Pl. Huss János esete.)

V.

A jogos önvédelem.

Az élet védelme.

Isten az étellel együtt megadta mindnyájunknak a jogot, hogy ezt a drága ajándékát, földi és örök boldogságunk egyik legfontosabb feltételét, minden igazságtalan támadással szemben a végsőig — tehát a támadó megöléséig — is védelmezhessük.

Ezt a jogunkat érvényesíthetjük, bárki legyen is az igazságtalan támadó : szülő, hitves, gyermek, egyházi vagy világi személy. Nagyon világos továbbá, hogy amit saját életünk védelmére megtehetünk, ugyanazt megcselekedhetjük felebarátunk élete érdekében is. Maga *Mózes*, az Ószövetség e legnagyobb

alakja, példát adott erre, midőn honfitársa védelmében megölte az egyiptomit. (Exod. 2.)

Más kérdés az, vajjon *köteles-e* mindenki, főkép magánember, kinek élete a közjó szempontjából nem feltétlenül szükséges, magát fegyverrel is megvédelmezni. Általános kötelezettséget erre nem lehet megállapítani. Vannak némelyek, kikre a véres önvédelem túlságosan nehéz s nagyobb áldozat volna, mint maga a halál. Sőt lehetnek esetek, midőn a hősies felebaráti szeretet azt *ajánlja*, hogy rossz lelkiállapotban levő embertársunknak engedjük át az élet mentődeszkáját s inkább mi haljunk meg — feltéve, hogy magunkat Isten kegyelmében érezzük —, mint a mérnylő, akit, ha nyomban megölünk, biztosan elkarhoznék.

Az önvédelem joga egyébként oly bizonyos és világos, hogy azt minden nép, minden törvényhozás elismerte és a jogos önvédelemben elkövetett sehsítést vagy emberölést sohasem tudta be bűnül.

Hogy azonban az önvédelem *Isten* ötödik parancsába ne ütközzék, sohasem tévesszük szemünk elől a *mérséklet* szabályait, melyek a megengedett *büntelen önvédelem* határait megjelölik.

A mérséklet szabályai.

a) Védelemről csak akkor lehet szó, ha bennünket megtámadtak. Tilos tehát a támadást megelőzni, hacsak az már nincs közvetlen készülőben, úgyhogy a haladék a védelmet megghiúsítaná. Annál kevésbbé szabad a támadást utólag fegyverrel megtorolni. Ez

már magánbosszú volna, melyet megtilt az Evangélium. b) A védekező érje be azzal, ami az eredményes védelem céljára *elég s szükséges*. c) Éppen azért, ha a támadás kiáltozás, menekülés vagy egyszerű sebesítés által elhárítható, óvakodni kell a merénylő megölésétől. Olyanok azonban, kiket a futás a közvélemény előtt megbecstelenít, bevárhatják a támadást, például a katona. De még az ilyeneknek is menekülniök kell, ha a támadó beszámíthatatlan állapotban van, például részeg vagy őrült. Mert az effajta támadás elől kitérni éppoly kevéssé megszégyenítő, mintha valaki rohanó árvíz vagy vadállat elől futva keres menedéket.

Anyagi javaink védelme.

Nem csupán életünk, hanem ezzel kapcsolatos jelentékeny földi javaink védelmére is szabad fegyvert ragadnunk s azokat a tolvaj vagy rabló élete árán is megoltalmaznunk. Jelentékeny birtokunk pedig e szempontból nem csupán az, amely nélkül nem élhetünk, hanem mindaz, aminek elvesztése viszonyaink szerint számunkra érzékeny kárt jelent. Egyházunk elítélte azt a véleményt, hogy *egy* arany értéke már minden körülmények között elég, hogy annak védelmében másnak életét kioltuk.

Igaz ugyan, hogy midőn anyagi tulajdonunk megmentéséért felebarátunk halálát, sőt talán kárhozát okozzuk, sokkal nagyobb javától fosztjuk meg, mint amekkorát az tőlünk elragadni akar. Ámde a rendezett önszeretet nem követeli tőlünk, hogy saját *jelentékeny* kárunkkal is elhárítsuk annak szerencsét-

lenségét, aki *önként, saját hibájából* vesztébe rohan. Másrészt az anyagi javak fegyveres védelmének jogát a *közbiztonság*, tehát a *közjó* is megköveteli, amely alapján megrázkódnék, ha a gonosztevők tudnák, azt, hogy a vagyonelleni merénylet miatt nagyobb bajuk nem eshetik, sérthetetlenlenségüket — maga a törvény védelmébe veszi.

A birtok fegyveres megvédésének jogát maga a Szentírás is szentesíti :

«Ha a tolvajt a ház betörésén vagy aláásásán érik és sebet kapván meghal, az, aki agyonütötte, nem lesz bűnös az ő vérében». (Exod. 22. 2.)

a) Szabad tehát jelentékeny javunk elragadját fegyverrel üldözőbe vennünk s ha zsákmányát hátrahagyni nem akarja, azt esetleg le is teríteniünk. A védelemben tanusítandó mérséklet szabályait, melyekről fennebb szoltunk, itt is figyelembe kell vennünk, a tolvajt, rablót lehetőleg előbb megfenyegetnünk s ha javaink megmentésére elégséges, sebesítéssel beérnünk.

b) Kisebb jelentőségű javainkat sem vagyunk kötelesek prédának átengedni. Ha ezeket megtámadják, fegyverrel ellenállhatunk, az elragadottakat erőszakkal visszavehetjük, főkép ha későbbi jogorvoslásra nincs kilátásunk. Ha aztán a dulakodás közben a rabló ellenünk támad, *most már önvédelemből*, azt meg is ölhetjük.

A tisztaság védelme.

Ha már az anyagi javak érdekében jogos a fegyveres önvédelem, mennyivel inkább akkor, ha az

ezeknél sokkal értékesebb szüzesség vagy tisztaság forog veszélyben.

A szüz ugyan nem *köteles* személyét fegyverrel védelmezni, mert hiszen a tisztaság erénye csak önkéntes, szabad beleegyezéssel vesztet el, de *joga* van hozzá. Maga a testi épség s tisztaság ugyanis oly fenséges s értékes javunk, hogy azt soha, semmi áron sem vagyunk kötelesek feláldozni. A mérséklet szabályait azonban itt sem szabad figyelmen kívül hagyni. Nagyon világos, hogy amint sajátmagunk, úgy mások tisztaságát is fegyverrel védhetjük, ámde a már elkövetett bűnt fegyverrel megtorolni, például a házasságtörőt megölni tilos.

A becsület védelme.

Jóllehet a becsület egyik legnagyobb javunk s legféltettebb kincsünk, mégis annak fegyveres védelmét a keresztény erkölcsen sohasem engedélyezi. Az oka ennek egyszerű és világos. A becsület megóvására, védelmére, visszaszerzésére ugyanis a fegyver teljesen alkalmatlan s célszerűtlen eszköz. Mert mi a becsület? Mások jó véleménye felőlünk. Ezt fegyverrel kicsikarni, visszaszerezni nem lehet. Tehát valami más, alkalmas módot kell keresnünk, hogy a rólunk támadt rossz véleményt eloszlassuk s a becsületet kiérdemeljük.

Megeshetik, hogy becsületünket nemcsak szóval vagy jellel, hanem tettleg, pl. arculütéssel támadják meg. A mérséklet adott szabályai értelmében a megsértettnek ily körülmények között is be kell

érnie azzal, ami a világ szemében való bectelenség elhárítására elégséges. Már pedig a «közvélemény» ki van elégítve, ha a megtámadott az arcüütést vagy ehhez hasonló inzultust hasonlóval viszonozza. Ha ezt megteszi, nem vétkezik, feltéve, hogy eljárásával csupán elégtételt akar venni, nem pedig bosszút állni.

Végezetül csak egyet !

Jézus Krisztus evangéliumának egyik legkitünőbb szépsége, hogy míg egyrészt megtanít az országútra, melyen mindenki nyugodtan haladhat az ég felé, felállítja a sorompókat s tilalomfákat, amelyek mögött már a bűn s kárhozat tátong ; addig másrészt reámutat a magasabb s magasabb hegyi ösvényekre, amelyek a tökéletesség csúcspontjai felé vezetnek. Megengedi a mérséklet határai közt mozgó, büntelen önvédelmet, de ugyanakkor szemük elé tárja az Úr Jézus példáját, aki, midőn életét s becsületét támadják s utolsó darab «ruhájára is sorsot vetének», nemcsak eltűri, nyugodtan elszenvedi az igazságtalanságot, hanem szent örömmel, mohósággal fogadja azt, hogy mennyei Atyja annyiszor s annyira megsértett becsületének, dicsőségének elégtételt nyujtson.

Midőn tehát az Úr példával s szóval azt tanítja : «Én pedig mondom nektek : Ne álljatok ellene a gonosznak ; hanem aki megüti jobborcádat, fordítsd neki a másikat is. És annak, aki veled pörbe akar szállni és köntösödöt elvenni, engedd neki a palástot is. És ha valaki téged kényszerít ezer lépésnyire, menj el vele még kétannyira . . . » (Máté 5, 39—4.) — nem a szoros kotelességet hirdeti, hanem a keresztény

tökéletességet ; arra oktat ki, hogyan szerezhethjük meg magunknak, esetleg, ha kell, világi becsületünk nagylelkű feláldozásával is, a *magasabbrendű, fejséges, isteni becsületet* : az *életszentséget*.

VI.

Az ártatlan életének kioltása.

«Ártatlan» alatt itt nem azt értjük, kinek semmi bűne nincs, hanem oly egyént, aki megöletésére nem szolgált rá, mint a halálraítelt vagy pedig a jogtalan támadó. Ha a szándék egyenesen az ártatlan életének kioltására irányul, a bűnt *gyilkosságnak* nevezzük, míg ellenben egyszerűen *emberölésnek* hívjuk annak tettét, aki saját hibájából vagy azon kívül felebarátja halálát okozza ugyan, anélkül, hogy annak életét kioltani szándéka volna.

A gyilkosság.

Égbekiáltó bűn.

Égbekiáltó bűn, mint maga az Úr tanúsítja (Gen. 4. 10.), az ártatlan életnek kioltása, ami soha, semmi körülmények között sem menthető vagy igazolható. Egyike ez a legnagyobb igazságtalanságoknak, melyeket Isten s ember ellen el lehet követni.

Istennek ugyanis feltétlen joga van ahhoz az élethez s annak minden gyümölcéséhez, melyet a gyilkos

kiolt. Ez isteni jog bitorlása. «Lássátok», úgymond az Úr, «hogy *egyedül* én vagyok s nincs kívülem más Isten, *én öök* és elevenitek». (Deut. 32. 39.)

A gyilkos szörnyű szívtelenséggel s kegyetlenséggel ragadja el embertársától minden földi s tán örök boldogsága feltételét, a hosszabb életet. Önkényesen vágja ki más élete fáját, s nem ritkán egyenesen örök tűzre dobja azt. Ki méri meg az okozott kárnak súlyát?! Megfosztja felebarátját az élettől, a mégis csak oly édes élettől, melyhez ösztönszerűleg, hévvel, makacsul, szinte kétségbeesetten ragaszkodik. Mikor Du Baryt a forradalmárok a nyaktiló alá hurcolták, egész úton rimánkodva könyörgött a népnek, hogy kegyelmezzenek meg neki. És mikor a hóhér már-már hozzálátott a gyászos munkához, összetett kezekkel esdekelt: «Kedves hóhér uram, csak egy pillanatot még, csak egy pillanatot!»

A gyilkos nem ismer irgalmat, kegyelmet.

A jognak s szeretetnek hajmeresztő sérelme.

Veri az Isten.

Nem csoda, hogy a gyilkost nyomon követi egész életében hűnének szörnyű átka, a rossz lelkiismeretnek lángostoros, gyötrő furiája. Már az első gyilkos Kain nem talál sehol nyugtot, a bectelenség bélyegével homlokán, mint száműzött barangolja be a föld vadonjait. Mint az angol költő megrázóan festi: «Arábia összes illatszerei nem tudják elvenni a gyilkos kezeiről a rátapadt vér szagát, semmi víz sem tudja lemosni a pirosuló véres foltokat. Fel-feltűnik a meg-

gyilkolt áldozatnak véres alakja, s a gyilkos felsikolt : «Tigris jöhét, csak látomás ne jöjjon !» (Shakespeare : Macbeth.) «Mindazok, kik fegyvert fognak, fegyver által vesznek el» (Máté 26. 52.), mondja az Úr, s ezen isteni igéket számtalan esetben teljesedni látjuk. Gyilkos ritkán hal meg természetes halállal, ha nem más végzi ki, rendesen saját kezével vet véget nyomorult életének. Saul, ki a főpapot nyolcvan más pappal kivégezteti, Júdás, Pilátus, Néró öngyilkosok lesznek ; számtalan gyilkost a földi igazságszolgáltatás végeztet ki. Az örök bíró pedig poklollal sujtja a gyilkosságnak szörnyű vétkét, hacsak őszinte vezeklés azt jóvá nem tette.

Sohasem szabad tehát az ártatlant életétől megfosztani.

Tilos tehát az ú. n.

Euthanasia,

mely «csupa irgalomból» a gyógyíthatatlan, talán már halállal küzködő beteget akarja könnyű s gyors kimúláshoz segíteni, megadva a kegyelemdőfést, beadva neki valamit, amittől aztán szép csendesen elalszik örökre . . .

Igazságtalanság az Isten ellen, aki egyedül jogosult az élet szálát elszakítani, de jogtalanság az ember ellen is, akinek joga van az élet minden pillanatára, s mégis csak legtöbbször jobban szeret élni, mint nem élni. Mikor a nagybeteg *Antisthenes* bölcs gyötrelmében felsóhajtott : «Ki szabadít meg engem a bajoktól !» *Diogenes* kardot nyújtott át neki. Mire a beteg felelé : «Nem mondtam az *élettől*, hanem a

bajoktól !» Mikor *Tamurlan* «supa száanalomból» halomra gyilkoltatta a bélpoklosokat, ezek tiltakoztak a kegyetlenség ellen. Még a bélpoklos is inkább akar élni, mint nem élni.

De még ha a beteg maga könyörögne is, hogy váltsák már meg szenvedéseitől, kívánságát nincs jogunk teljesíteni. Ez a beteg részéről öngyilkosság volna.

Nem tiltja azonban a keresztény erkölcsstan, hogy a súlyos beteg szenvedéseit alkalmas szerekkel *enyhítsük, csillapítsuk*, még ha az a szenvedőt eszméletétől megfosztaná, sőt életét *némileg* rövidítené is, feltéve, hogy *lelki ügyeit Istennel már eleve jól rendbehozta*. Mindazonáltal sokkal tökéletesebb és üdvösebb a halált *teljes öntudattal* várni be s életünk áldozatát szabad akarattal, szeretetből meghozni. Ugyanezért a bölcs keresztény szívesen veszi, sőt kívánja, hogy halála közelségét vele tudassák. Jól tudja, hogy «nagyobb szeretete senkinek sincs, mint aki életét adja oda szeretetéért»; ő tehát ezt a hősie szeretetet akarja gyakorolni Istennel szemben, odaadva neki önként az életet. Oly nagy erény ez, melyhez hasonlóra sohasem volt alkalma egész életében. Isten ennek érdeméért lehet hogy azonnal megnyitja neki a szép mennyországot.

Politikai gyilkosság.

Súlyos véték a politikai gyilkosság is, a merénylet, amely, ha uralkodó fejedelem ellen irányul, a fel ségsértés különös bűnét is magába zárja. A keresztény erkölcsstan a legnagyobb zsarnoknak vagy a

közjóra legveszélyesebb egyénnek *önhatalmú* kivégzését sem helyeselte soha. A merénylet súlyát csak növeli, hogy midőn a kiszemelt áldozatra tör, legtöbbször más ártatlan ember életét is veszélybe dönti (pl. bombamerényletek).

Hozzá még a politikai gyilkosságok nem szokták meghozni az eredményeket, melyeket tőlük remélnék. A történelem elég példával szolgál erre. Midőn Corday Sarolta szívenszúrja Maratot, a forradalmat nem állítja meg, lángjait nem oltja ki, hanem csak éleszti.

Julius Caesar meggyilkoltatása után a triumvirátus csak nyert erőben s hatalomban. Ha pedig valaki azt felelné erre, de íme három éhes szomszédunk mégis Ferenc Ferdinánd trónörökös véréből hízott meg, azt válaszoljuk: «Isten malmai lassan őrlnek, de jól!» Nem jósolhatunk sok Isten-áldást és hosszú szerencsét azoknak a «birodalmaknak», amelyek a felségsértés, gyilkosság, hazaárulás és rablás áteredő bűnében látták meg a napvilágot.

Justizmord.

Egyik faja a gyilkosságnak az ú. n. justizmord, melyre nem találtunk magyar elnevezést. Azok követik el ezt a rettentő bűnt, akik az ártatlan embert az igazságszolgáltatás összes formaságainak betartásával, politikai vagy egyéb alacsony okból halálra ítélik s kivégeztetik. Klasszikus példa erre az Úr Jézus isteni tragédiája.

A kiáltás, melyet akkor a zsidók hallattak: «Nekünk törvényünk van s e törvény szerint meg

kell halnia», azóta sohasem tud egészen elnémulni s helyel-közzel megköveteli a maga ártatlan áldozatait.

Szülő-, hitves-, gyermekgyilkosság.

Szinte leghangosabban kiált az égbe bosszúért az apa-, anya-, hitves-, gyermekgyilkosság, mely e bűnnek külön fajtáját alkotja s a szentgyónásban legalább annyira megemlítendő, hogy a gyilkosság szorosabb rokoni kapocsban levő ellen lőn elkövetve. Hasonlóképp külön be kell vallani a gyónásban, ha a gyilkosság rablási vagy fajtalan szándékból történt.

Jegyzet : Tilos az ártatlan életét kioltani még más, sőt sokak javának, életének megmentése érdekében is. Nemi szabadna a süllyedő hajóból egyeseket kivetni, hogy a többi életét megmentjük, az anyát megölni, hogy gyermeke keresztséghez jusson. A túszt sem szabad megölni, mert az ellenség a hűséget megszegte, sem pedig a hadifoglyot, hogy az ellenség hasonló eljárását megtoroljuk. Mindez ugyanis az ártatlan kivégzése.

A csirázó emberi élet elpusztítása.

A bűn súlya.

A gyilkosságnak egyik legszivtelenebb fajáról kell még szólnunk, amely több áldozatot követel, mint bármely világháború, s mégis oly csendben, észrevétlenül s feltűnés nélkül folytatja nemzetpusztító munkáját, mintha a legártatlanabb dologról volna szó. A magzatelhajtás (abortus) szörnyű vét-

kéről beszélünk, amely számtalan szülésznő, kuruzsló s lelkiismeretlen orvos kitűnően jövedelmező keresetforrása, sok fiatal anyának korai sírásója s kárhozatbadöntője. Sőt vannak orvosok, mint dr. Hirsch Miksa Németországban, dr. Kisch Ferenc Ausztriában, kik a nemzetgyilkolás e rettentő bűnének polgárjogot követelnek s a büntetlensége hivatalos kimondását szorgalmazzák. Politikai pártok, mint a szociáldemokraták s különösen ezeknek nőegyletei erősen támogatják e mozgalmat s kevésbe múlt, hogy Baselen s Csehszlovák-országban a törvény védőpajzsa alá nem segítették a magzatgyilkosokat. De ami a legcsodálatosabb a dologban, vannak egyébként derék s vallásos édesanyák, kik e bűnben tettek vagy bűnrészesek; becsületes férjek, kik erre szinte kényszerítik hitvesüket s nem irtóznak kezüket tulajdon magzatuk vérébe mártani s elfojtani azt az életet, melyet reájuk bízott a mindenható Teremtő, s kizárni a lelket, a halhatatlan lelket az örök boldogságból, melyre épügy hivatott, mint a gyilkos szülők.

Nem fontolja meg vagy talán nem is sejti a bűnös anya tettének rettentő következményeit *saját lekivilágára*, melyet ily kegyetlen, természetellenes beavatkozással egyszersmindenkorra tönkre tesz. Hiszen saját lelkének felét szakítja, tépi le, midőn gyermekének testi-lelki életét meggyilkolja vagy meggyilkoltatja. Fejére szakad a gyilkosságnak minden átka. Meggyilkolt gyermekének véres árnya s eghől kizárt lelke elkíséri a sírig — s talán azután is . . . ! De az anya *testi életére* is óriási veszélyt jelent

a magzatelhajtás. Még ha életben marad is, rendesen erősen megcsínyli a természet törvényeibe való beavatkozást ; igen sokszor magtalan s beteges marad egész életére s kénytelen lesz megsíratni az V. parancs megszegését.

Nem szólunk itt a fogamzás előzetes megakadályozásáról, az ú. n. «óvakodásról», amely bár szintén *halálos* bűn, de nem az ötödik parancs ellen. Itt a már megfogamzott csirázó emberi élet elfojtásáról van a szó.

Hogy mikor kezdődik voltaképen az emberi élet, vagyis mikor lehel bele Isten teremő ereje a szülők által adott anyagba a halhatatlan szellemi lelket, eddig még mélységes titok. A szaktudósok általános véleménye ma az, hogy az anyag megglekesülése összeesik a fogantatás pillanatával ; amely viszont az első órákban, de legkésőbb néhány napon belül végbemegy. Ettől fogva jelen van a halhatatlan, szellemi, emberi lélek, megvan az élet s így feltétlen jog a fejlődésre, megszületésre s mindama természetes és természetfeletti javakra, melyeket az isteni jóság az embernek szánt. 6—7 hónapon belül a magzat az anyai méhen kívül még életképtelen. Ha onnan eltávolítják, elpusztul (elhajtás, abortus). A hetedik hónapon túl már életképes, miért is, ha ezen időtől fogva alkalmas módon az anyai méhből előhozzák, csupán születését siettették.

Sohasem igazolható.

a) Tilos az akár törvényes, akár bűnös módon, de *szabad akarattal* befogadott emberi magot a méhből

kiüzni vagy abban terméketleníteni. Már ez az eljárás is a Teremtő jogába s munkájába való bűnös beavatkozás. Csupán oly esetben, ha valaki erőszaknak vagy csalásnak esett áldozatul, volna joga — de csakis a valószínű fogamzást megelőző időben (szóval az első tíz órában) — megfelelő módon védekeznie. Ilyenkor ugyanis az ártatlan fél mintegy jogtalan támadóval áll szemben.

b) Soha és semmi körülmények között sem szabad a már megfogamzott emberi életet egyenesen kioltani. Bimbó az, melyben már benne van a rózsa, a szinte végtelen értékű emberi élet. Személlyel állunk máris szemben, kinek Teremtőjétől jogai vannak, még ha netán bűnös, házasságtörő vagy szentségtörő viszonyból származott is. Az ember munkája lehet ugyanis bűnös, de az isteni Teremtő munkája mindig bölcs és szent, éppen úgy, mint mikor a bár rabolt, de a termőföldbe elvetett gabonát megtermékenyíti, fejlesztí, megáldja.

c) Vétkezik tehát az anya, aki fürdő, túlságosan szoros ruházkodás, súlyos terhek emelése vagy bármely más módon magzatától szabadulni akar. Szándéka mindenképen halálosan bűnös, még ha tévesen hinné is magát áldott állapotban, vagy gyilkos terve nem sikerülne is.

d) Valóságos embergyilkosság az ú. n. kranio-tomia, vagyis a magzat agyának szétroncsolása az anyai méhben, mit az orvosok némely esetekben az anya élete megmentésére szükségesnek vélnek. Alább még szólunk róla.

e) Még az ú. n. *helyenkivüli fogamzást*, mely az anya életét veszélyezteti, sem szabad egyenesen megölni, kipusztítani.

A szülés siettetése.

Vannak esetek, midőn az anya egészségét, életét komoly veszély fenyegeti, ha a természetes szülés idejét bevárja. Ha *szakértő és lelkiismeretes* orvos véleménye szerint valószínű s remélhető, hogy a gyermek az anyai méhen kívül is már életképes (a 6—7-ik hónap után), nincs akadálya annak, hogy a szülést orvosi beavatkozás *siettesse*. A legtöbb esetben az ú. n. *császármetszés* úgy az anya, mint a gyermek életét megmenti. Minthogy pedig az effajta operációk mégis mindig bizonyosfokú veszéllyel járnak, gondunk legyen elsősorban az áteredő bűnben levő gyermeki lélek üdvének biztosítására. Alkalmas eszközzel még az anyai méhben meg kell keresztelni. Ezt az ebben járatos szülésznő vagy orvos tegye. Minthogy azonban az ilymódon kiszolgáltatott kereszttség érvényéhez kétség fér, a napvilágra került gyermeket nyomban *újra* s pedig most már *feltételen* kell megkeresztelni. (*Mikö-ben* a gyermek fejére természetes vizet öntünk, e szavakat mondjuk: «Ha nem vagy megkeresztelve, én téged megkeresztellek az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében».)

Az anya is jól teszi, ha az operáció s általán a szülés előtt a szentgyónáshoz és áldozáshoz járul; a szent kenet szentségét azonban csak akkor veheti fel, ha a halálveszély az operáció közben vagy folytán tényleg beállott.

Az orvosi beavatkozás.¹

Az igazi tudomány az isteni igazságokkal s törvényekkel sohasem jöhet *valóságos* összeütközésbe. Hiszen a tudomány is voltaképen ugyanattól az Istentől van, ugyanazon Isten műveiről beszél, aki a kinyilatkoztatást adta, a törvényeket meghozta. Isten pedig önmagának ellent nem mondhat. A lát-szólagos ellentétek idők haladtával elsimulnak s az *igazi* tudomány előbb vagy utóbb kénytelen beismerni, hogy tévedett, midőn az egyedül igaz vallás álláspontjától eltért. Ilyforma esettel állunk szemben a magzatelhajtás kérdésénél is. A legújabb időkig igen sok esetben szükségesnek hirdették «az orvosi beavatkozást», vagyis a fejlődő emberi élet kioltását az anyai élet érdekében. A katolikus Egyház azonban, mint az erkölcsi törvények tévmentes magyarázója, kezdettől fogva felemelte tiltakozó szavát a magzatgyilkosság minden neme ellen s nyíltan és bátran merte hirdetni, hogy ártatlan emberélet *egyenest és szándékos* kioltása soha, semmi körülmények között sem szabad, még akkor sem, ha ez az anya élete megmentésének volna egyetlen feltétele. *A cél ugyanis nem szentesíti az eszközt* és sohasem szabad tilost tenni, tehát gyilkolni, még ha ebből a legnagyobb jó származnék is. Nem hiányoztak, kik Egyházunkat emiatt maradisággal, sőt kegyetlenséggel vádolták, de ezzel sziklaszilárd álláspontjából

¹ Egyszerűség okáért «az orvosi beavatkozás» alatt e pontban mindig a *tiltott beavatkozást* értjük.

kizökkenteni nem tudták. Ég s föld elmúlnak, de az igazság nem változik soha. És ime, a legújabb időkben éppen az orvosi tudomány kénytelen az Egyház által hirdetett elvnek igazat adni.

Csattanós bizonyosság erre dr. Kupferbergnek, a mainzi bábaképzőintézet igazgatójának szinte korszakalkotó előadása, melyet 1922-ben az innsbrucki nemzetközi nőgyógyászati kongresszuson tartott.

Dr. Kupferberg előadása.¹

A kitűnő tudós bevallja, hogy előbb ő is, mint legtöbb orvostársa, «az orvosi beavatkozás» felé hajlott, vagyis azon enyhébb vélemény felé, mely hamarosan megbarátkozik azzal a gondolattal, hogy a magzat életét az anya érdekében feláldozza. Azonban 30 éves orvosi gyakorlata s a dolog erkölcsi oldalának tanulmányozása azt a meggyőződést érlelték meg benne, hogy az orvosi beavatkozás (abortus előidézése) nemcsak az emberies érzés s a nemzetfenntartás érdekében, hanem tisztán *orvosi szempontból is teljesen elejtendő s minden körülmények között mellőzendő.*

Az effajta orvosi beavatkozások ugyanis megtagadják a két leglényegesebb orvosi elvet. Az *első* ezek közül : «*Non nocere !*» «*Ne ártsunk !*» Már pedig az orvosi beavatkozás amellet, hogy meggyilkolja

¹ Dr. Kupferberg, Mainz : Ist der artifizielle Abort ärztlich überhaupt berechtigt? Im Archiv für Gynäkologie. Berlin. (1922.) Springer. Bd. 117. (Kongressbericht) S. 137.

a gyermeket, árt az anyának. Szakszerű klinikai kezelés mellett az anyák 2—5%-a, magánorvosi kezelésben több mint 10%-a pusztul el; s ki számolja meg azokat, kiket a kontárok és kuruzslók juttatnak a sírba. Hozzájárul még, hogy 20—30% hosszú időkre, sőt állandóan beteg marad. És a lelki-gyötrelemek! Vannak, kik bevallották, hogy a világ összes kínjára, sőt a halálra szívesebben vállalkoznak, minthogy magukat orvosi beavatkozásnak még-egyszer kiszolgáltassák.

A második orvosi elv, melyet az orvosi beavatkozás figyelmen kívül hagy: *«Az emberi élet fenntartandó, ameddig csak lehetséges»*. Tehát a csirázó, fejlődő emberi élet nem kevésbé, mint az anyáé, amely különben is már hanyatló s igen sokszor menthetetlen. És e pontnál egy igen fontos s megszívlelendő körülményre hívja fel a tudós orvos figyelmünket. A gyermek élete voltaképen biztos és nincs veszélyben, az anyáé ellenben bizonytalan s a betegség folytán veszélyben forog. Megokolt-e, szabad-e tehát valakinek javát, melynek jogos és biztos birtokában van, elragadni egy bizonytalan s amúgy is veszélyben forgó életért? Persze az emberi érzés az anya pártjára áll s nagyon lekicsinyli s kevésre becsüli a szegényke gyermek életét. Az anya életét értékesebbnek tartjuk, jólehet az már hullatag, talán menthetetlenül elveszett, de mindenesetre sokkal rövidebb, mint amelyre az egészséges gyermeknek reménye van.

Ehhez járul még, hogy az orvosi beavatkozást méltán következetlenségről kell megvádolnunk

Ahelyett ugyanis, hogy az anyát gyógyítaná, neki megy a gyermek életének s megöli a gyermeket anélkül, hogy az anyán valójában segített volna. A következő fogamzásnál ugyanazon nehézséggel fog szembesülni.

A felsorolt érvek még csak fokozottabb mérvben szólnak azon beavatkozás ellen, mellyel az orvos az anyának csupán *bekövetkezendő* veszélyét akarja elhárítani (prophylacticus abortus). Pedig az effajta műtétek a leggyakoribbak s éppen ezeket akarják némelyek a büntető igazságszolgáltatás pallosa alól kivonni. Lelkiismeretlen s a keresztény világnézlettől teljesen idegen orvosok nagykönnyen találnak valamelyes ürügyet, hogy a gyermekgyilkos beavatkozást az anya érdekében igazolják. A komoly tudomány s tapasztalat azonban alaposan megcáfolja őket. A szakképzett, ügyes doktor manapság már úgyszólván minden esetben megtalálja a módját, hogy a «beavatkozás» mellőzésével a bajt gyógyítsa, a szenvedést enyhítse és az anyát legalább is a korai szülésre segítse s így gyermekével együtt megmentse. Nevezetesen, ami a *tüdőbaj* (tuberkulózis, tüdőcsúcs-hurut) illeti, mely manap talán legtöbbször szolgál ürüggyül az orvosi beavatkozásra, dr. Kupferberg által is idézett pontos és messzemenő statisztikai adatokkal is beigazolt tény; hogy e baj az áldott állapot folytán alig mutat valamelyes rosszabbodást s viszont nem akadályozza a szülés normális lefolyását. Legalább is megegyeszer annyi tüdőbajos anya pusztul el az orvosi beavatkozás folytán, mint anélkül elveszett volna. Az orvos tehát nyugodtan kezelheti

tüdőbetegét a tudomány által eddig nyújtott eszközökkel, az áldott állapot lefolyását pedig hagyja a természetre. (V. ö. Scherer a Klin. Wochenschrift 1922. 21. számában adott statisztikájával.) Sőt a kolni dr. Frank tapasztalatai egyéb nehéz esetekben is igazolják, hogy magának a *magára hagyott természetnek bámulatosak a teljesítményei*. Megesik, hogy a gyermek a legszűkebb úton, minden orvosi közreműködés nélkül, szinte csodálatos módon épen s sértetlenül lát napvilágot. *Isten* nagyon célszerűen rendezte be a természetet, orvosi közreműködésre csupán rendkívüli s nagyon ritka esetben szorul.

Mint szakemberek által igazolt tapasztalati tényt lehet tehát megállapítani, hogy míg az orvosi beavatkozás (abortus, craniotomia) száz esetben mind a száz gyermek s hozzá még az anyák 10%-ának életét követeli, addig az orvosi segítség által támogatott vagy esetleg magára hagyott természet (ideértve a szülés siettetését s császármetszést is) száz esetben 90—98 anyának s 90—99 gyermeknek életét biztosítja.

És ha vannak még esetek (százezrekből alig 1—2), midőn az orvos a gyermek elvesztésén kívül nem lát más megoldást, ettől az ötödik parancs értelmében el kell tekintenie! Szerencsétlenségek ezek, melyektől az emberi életet nem lehet teljesen mentesíteni s amelyek a tudomány haladtával mindinkább ritkulni fognak.

Bátorítsuk tehát az anyákat, hogy veszély esetén is legyenek hűek fenséges hivatásukhoz. Legyenek szülők, ne pedig gyilkosok. Osszák az életet, ne pedig

a halált. Bizzanak a jóságos isteni Gondviselésben, mely úgy az ő, mint gyermekük javát szíven viseli. Ne mulasszák el ugyan szükség esetén az orvosi segílyt igénybe venni, de óvatosaak legyenek és csak lelkiismeretes, kereszténygondolkodású orvosra bízzák két legdrágább kincsüket : a saját maguk és gyermekük életét.

Jegyzet : Az elmondottak nem döntenek meg azt a fontos és általános erkölcsi elvet, mely a lelkiatya tanácsát s a lelkiismeretes doktor eljárását igazolhatja. Szükség esetén nincs megtiltva hogy valamely közömbös vagy jó cselekedetet tegyünk, amellyel mi *csakis valami jó eredményt akarunk elérni*, jóllehet előre látjuk, hogy ezzel egyúttal egy harmadik személy akaratunkon kívül kárt fog szenvedni. Szabadna tehát a mi esetünkben az anyát halálveszély idején oly módon gyógykezelni, esetleg operálni, hogy ezzel egyben a gyermek élete elpusztul anélkül azonban, hogy ezt előidézní szándékunk volna vagy a gyermek életét egyenesen megtámadnók. Szabadna pl. az anya élete megmentése céljából a beteg méhet kioperálni, jóllehet ezzel egyútt szándékon kívül a benne rejlő gyermek élete is áldozatul esik. Ilyenkor ugyanis nem gyilkolásra van szó, hanem a halál kényszerű elnézéséről. Egészen más tehát magzatot *elhajlani, gyermeket gyilkolni s az anya életét ily áron megmenteni* akarni. Ez mindig tilos és súlyos bűn. És más az anyát gyógykezelni, életét menteni s csupán kénytelen-kelletlen eltűrni, hogy az anya orvoslása mellesleg a gyermeki élet kioltását is maga után vonja. Ez utóbbi megtörténhetik az erkölcsi törvény sérelme nélkül.

Egyházi büntetés.

Mindazok, kik az *eredménnyel végrehajtott* magzat-elhajítás bűnében részesek, tehát az anya, az orvos

vagy más közreműködő, nemkülönben, aki esetleg megbízás, tanács vagy fenyegetés által a bűn okozója, püspöknek fönntartott kiközösítésbe esnek. (2350. kánon.)

Emberölés.

Az emberölés, illetőleg felebarátunk életének veszélyeztetése, az épségben, egészségben okozott kár, a szándék s körülmények szerint lehet *bűntelen*, de lehet *bűnös, súlyosan vétkes* cselekedet is.

Bűntelen emberölés.

az, melyet fontos okból véghezvitt, egyébként megengedett cselekedetünk von maga után anélkül, hogy az ártatlan életet kioltani szándékunk volna.

Igy pl. nem vétkezik a katona, aki az *igazságos* háborúban az ellenséges erőd ellen irányított lövegeivel esetleg az ártatlan lakosok, gyermekek vesztét s okozza. Még ha előrelátja is tettének ezt a következményét, nem akarja, hanem csupán fontos okból megengedi azt. (Lásd fent a jegyzetet.) Hasonlókép bűntelen az emberölés, mely *puszta véletlenségből* történik. Jólehet ritka eset az, midőn az ily véletlenségteljes ártatlan volna.

Legtöbbször ugyanis

vétkes hanyagság

idézi elő azt a szerencsétlenséget, mely felebarátunk életébe vagy testi épségébe kerül.

a) A gyilkos szándék távol van a vadásztól, aki

a zörgő hozótba vaktában belelő s «amúgy véletlenségből» a hajtót találja el. És mégis ki mondaná az ilyen «véletlenséget» ártatlannak?

Vétkeznek az anyák, kik fontos ok s kellő körültekintés nélkül kisdedüket *szoptatódajkára bizzák*. A gyermek szervezetét az Alkotó úgyszólván a *tulajdon* édesanyja tejére rendezte be s a szoptatást úgy a gyermek, mint az anya egészsége megköveteli. De ettől eltekintve, mily *súlyosan vélkes* hanyagság a gyermeket esetleg erkölcstelen, vérbajos vagy egyéb-ként beteg szoptatóra bízni s így testét-lelkét a legiszonyúbb veszélynek kitenni.

Azt az anyát sem lehet a büntől menteni, *ki cse-csemőjét magánál az ágyban tartja* s álom közben agyonnyomja. «Véletlenségből történt» s mégis ki tartaná az ily eljárását menthetőnek?

b) Vétkes hanyagság bűnébe esik a *ragályos beteg* is (pl. tüdővésztes), aki másokkal minden elővigyázat nélkül érintkezik, másokat magához nagyon közel enged, talán velük alszik, köpéseire nem vigyáz stb. s így betegségét terjeszti. Nemkülönbén vétkezik a *beteg környezete* is, amely a ragályt kellő módon (az orvosi előírás szerint) el nem szigeteli.

Az *ápolóknak* is nagyon kell vigyázniok, hogy a szeretet ürügye alatt szükség nélkül magukat vagy másokat veszélybe ne döntsenek.

Oktalan tréfák

is hányszor okozták már embertársaink halálát vagy tették őket egész életükre nyomorekká, mint pl. a lábak elgáncsolása, a székek a leülni készülő alól

való hirtelen elrántása, főképp pedig a fegyverrel való játszadozás. Hányszor elsült már a mások tréfás ijesztgetésére felemelt «töltetlen» fegyver! Oly gyakori s szinte mindennapos ez az eset, hogy közmondássá váltott: «a legtöbb szerencsétlenséget a «töltetlen» fegyverek okozzák».

Élelmiszerek hamisítása.

Gyilkossággal határos emberölésben vétkesek többé-kevésbé azok, kik az élelmicikkekbe csupa nyereszkeedésből veszélyes anyagokat kevernek és felebarátjukat megmérgezik. A középkor az ilyenekkel szemben nem ismert tréfát. A nürnbergi évkönyvnek tanúsága szerint (1456.) a pénzsóvár hamisítókat áruikkal együtt elevenen megégették.

Építési vállalkozók, gyár-üzemek vezetői stb.

sztintén gyakran s könnyen eshetnek sokszor tömeges emberölés súlyos bűnébe, ha a kellő elővigyázatot s a szükséges óvintézkedéseket lelkiismeretlenül elhanyagolják.

Vérbaj (syphilis).

Midőn a felebarátunk életében s egészségében okozható károkról beszélünk, nem hallgathatjuk el a vérbajt (syphilit), melyet, mint iszonyú poklosságot, manap annyian vérökben hordoznak s mint szörnyű mételyt maguk körül terjesztenek. Nincs mó-

dunkban e helyen a vérbaj elrettentő következményeit részletesen leírni. Az ötödik parancs szempontjából elég róla annyit tudnunk, hogy a) főképp előrehaladott állapotban nehezen gyógyítható s teljes kiirtása alig sikerül valaha; b) igen könnyen terjed, különösen nemi érintkezés, sőt csók s oly tárgyak érintése által, melyeket a vérbajos használt; nemkülönben átöröklés útján; c) gyakori oka igen sok súlyos betegségnek, terméketlenségnek, magzatpusztulásnak, s mondhatatlan kínossá teszi a gyermek életét, aki oly szerencsétlen, hogy vérbajos szülőtől származik.

Mindezekből önként következik, hogy súlyosan vétkezik a vérbajos:

a) ha házasságra mer lépni;

b) ha hitvesével — főleg annak előzetes figyelmeztetése s beleegyezése nélkül — nemileg érintkezik, ez viszont nem tartozik a vérbajossal szemben a hitvesi kötelem teljesítésére;

c) ha mételyezett gyermekét szoptatós dajkára bízta.

Vannak orvosok, kik enyhébb s így egyben bizonytalanabb véleményt követve a házasságot s annak gyakorlatát megengedik, miután a baj éveken át már egyáltalán nem mutatkozott s így a gyógyulás feltételezhető. (?) Ámde, ha az ily esetekben az erkölcsstan nem is tiltja a házasságot s annak gyakorlatát, a nemzedék, ha ugyan támad, meg szokta bűnhődni keservesen az apák bűnét.

Testi fenyték.

Testi épségünkhöz való jogunk, mely az ötödik parancs védelme alatt áll, ütleelés és egyéb testi fenyték által is megsérthető.

Testi fenytést csak az alkalmazhat, akinek mások felett kormányzói hatalma van s így joggal büntethet. Ilyen :

a) Az államhatalom alattvalóival szemben. Ha az állam súlyos vétkeket halállal büntethet, annál inkább kimérheti kisebb vétségekért a botbüntetést, ami a fenytésnek igen sokszor hasznosabb s célszerűbb módja volna, mint a hosszas börtön, mely több esetben züllésnek, mint javulásnak okozója.

b) Az atyának is van joga kiskorú gyermekeit testileg fenytetni, amit egyébként maga a Szentírás szívére köt : «Aki kiméli a vesszőt, gyúllóli a gyermeket !»

Ellenben nincs joguk a testi fenytésre :

a) az uraknak szolgálkkkal, munkásaikkal szemben, kik nekik bérért szolgálnak ;

b) férjnek feleségével szemben, aki neki nem rab-szolgája, hanem élettársa.

A tanítók, felügyelők, idősebb testvérek legfeljebb csak mint a szülők helyettesei, azok kifejezett vagy feltételezett engedélyével büntethetik veréssel a reájuk bízott gyermeket.

VII.

A párbaj.

Mi a párbaj ?

Az áteredő bűn nem csupán a testre hozott halált, hanem forrongásba hozva a szenvedélyeket, a lelket is betegségből-betegségbe ejti. A kultúra haladása ezen magában véve édeskeveset segít. A különbség bizonyos szellemes író szerint csak az, hogy míg hajdan a banditák a Bakonyban tanyáztak, ma a vasúton első és második osztályon utaznak. Valóban ! így találjuk ezt az erkölcsiség egész vonalán. A régi bűn, bár talán más s finomított kiadásban, újra meg újra jelentkezik és folytatja romboló munkáját.

Nevezetesen az embert emésztő szörnyű láz két kiütésével kell még foglalkoznunk, melyek éppen az ötödik parancs súlyos megsértésére vezetnek : egyik a *párbaj* s a második a *háború*.

A párbaj egyes küzdelme egyes ellen megállapított időben s helyen, súlyos sebesítésre alkalmas fegyverrel. Mi itt a magánjellegű párbajról szólunk. Mert voltak hajdanában a közügy érdekében, erre felhatalmazott egyének által vívott párosviadatok is, minőt például Dávid vívott Góliát ellen. Az ilyen párbajok nem kifogásolhatók, mert hiszen nagyobb állami szerencsétlenség elhárítására vívták azokat s a kikerülhetetlen háborút helyettesítették.

Fontos dolog jól szemügyre vennünk a párbajnak

fent adott meghatározását. A féltékeny szerelemből, haragból vagy tisztán virtuskodásból támadt korcsmai verekedéseket, melyek országszerte főképp ünnepnapokon végbemennek s nem ritkán néhány súlyosan sebesültet, sőt halottat is hagynak a porondon, nem nevezzük párbajoknak. Mert jóllehet a súlyos sebesítésre elég alkalmas «bicskákkal» szokták azokat elintézni, de nem *előre megállapított időben s helyen*.

Enyhítő körülmény az effajta dulakodásoknál, hogy a rendesen bortól is hevített szenvedélyek hirtelen fellobbanása az, ami a *durva s műveletlen* fiatal embereket a *megfontolatlan* lépésre ragadja. Lényegében a párbaj sem egyéb, mint verekedés. Ami benne finomabb, csak súlyosbítja a benne rejlő gonoszságot. Az indító ok ugyanaz mindakettőben : asszony, sértett becsület, virtuskodás.

Ámde azok, kik ily okokból egymás életére, földi s örök boldogságára törnek, nem duhaj legények, hanem úriemberek, sokszor magasrangú egyének, honatyák, miniszterek, akiknek ugyancsak kötelességük volna jó példával tündökölni mások előtt. És teszik ezt a gonosztettet, miután azt összes következményeivel együtt napok, sőt heteken át alaposan megfontolhatták.

Visszapillantás a párbaj multjára.

A párbajt a régi művelt népek nem ismerték. Ők sérelmeik orvoslását a *bíróságnál* keresték. Midőn Mariust, a híres rómaid, egy barbár vezér párbajra

hívta, azt üzenete vissza : «Ha megúntad az életedet, akaszd fel magadat !» Voltak ugyan a klasszikus ókorban is párviadatok ; ámde ezeket csak mint cirkuszi mutatványokat rabszolgákkal s gonosztevőkkel vívatták a nép mulattatására. A mai párbaj legősibb alakját a gall és germán erdőségekben kell keresnünk. A régi pogány germán — kifejlődött jogállam híján — megsértett becsülete védelmében csak a saját kardjára támaszkodhatott ; tehát maga vett elégtételt. Az igazságszolgáltatásnak ezt a módját később maguk a germán bíróságok is elfogadták. És midőn ezt tették, kettős téves hitre támaszkodtak. Egyrészt ugyanis erősen hitték, hogy a párbajozók közül az ártatlant *Isten* cserben nem hagyhatja, másrészt lehetetlennek tartották, hogy *hamis eskü után*, melyet a bűnös a bíróság előtt letett, még elég hátorsággal s elfogulatlansággal rendelkezék a viadal sikeres megvívására.

A római pápák szinte egymásután tiltakoztak ezen pogány babonás szokás ellen, amelyhez az időközben kereszténységre tért gallok s germánok még mindig görcsösen ragaszkodtak.

Már 855-ben I. Miklós pápa azt írja Kopasz Károlynak, hogy a párbaj valóságos istenkísértés.

Hasonlóképen nyilatkoztak VI. István, III. Sándor, III. Celesztin, III. Ince stb., stb. pápák is. Már a XII. században Wichmann magdeburgi érsek a párbajozókat az Egyházból kiközösíti s megfosztja az egyházi temetéstől. A tridenti zsinat e büntetéseket az egész egyházra kiterjesztette. És azóta is szent Péter utódai nem szűntek meg minden szeretetüket

s tekintélyüket latbavetni, hogy a párbaj barbár szokását, az emberiség eme szégyenfoltját, a kereszténységből kiirtsák.

A pápák állandó küzdelmének azonban eddig még nincs meg a teljes sikere. Sőt vannak korszakok, melyekben a párbajmánia hihetetlen hévvel lángol fel újra.

Igy nevezetesen a franciák lovagias udvara a XVI. és XVII. században volt a párbajszenvédélynek melegágya. Hiteles adatok szerint a XVII. században 30 év alatt annyi nemes francia esett el párbajban, hogy belőlük egész akkori hadsereg kitellett volna. Magának a párisi Saint-Sulpice plébániának területén volt hét, hogy 20 nemes esett el a párbajban. Ez bírta reá Oliert, a Saint-Sulpice szeminárium szentéletű alapítóját, hogy Páli szent Vincével karöltve megalapítsa az első párbajellenes egyesületet, melynek nemes tagjai ünnepélyesen megfogadták, hogy kihívást el nem fogadnak.

XIV. Lajos párbajt tiltó rendelettel támogatta e nemes vállalkozást, Újabban szintén történtek e téren dicséretreméltó kísérletek a párbajellenes liga megalakítása által. Ez már magában is mutatja, hogy a baj, sajnos, még mindig megvan s bizony elég sűrűn szedi áldozatait.

A hit s a józan ész ítélőszéke előtt.

A hit s annak tévmentes leteteményese s magyarázója, a katolikus Egyház nem szűnik meg az ötödik parancs álláspontját védelmezni. Van bátorsága

a «korszellemmel» szembeszállni s hirdetni, hogy az ember nem ura saját s felebarátja életének, s ha ezek felett önhatalmúan rendelkezik, a gyilkosság, illetőleg öngyilkosság vétkét követi el. Ez pedig *magában véve* rossz dolog s így semmi körülmény sem teheti jóvá vagy tűrhetővé. Csak ismételnünk kellene, amit a gyilkosságról s öngyilkosságról elmondottunk, hogy a párbajban rejlő gonoszság súlyát jellemezzük. Keresztény ember tehát sohasem vívhat párbajt.

De eltekintve a keresztény gondolattól, a hit tévmentes irányelveitől, maga a józan ész kénytelen a párbaj felett megsemmisítő ítéletet hozni, mint amely teljesen *alkalmatlan eszköz arra a célra, amelyre használják.*

A párbaj apostolai ugyanis írásban s szóban fennen hirdetik, hogy a mai társadalmi viszonyok között ez az egyetlen s nélkülözhetetlen eszköz s mód a megsértett lovagias becsület védelmére s helyreállítására. Radowitz báró például azt állítja, hogy fegyverrel kényszeríthetjük ki azt a becsületet, melyet ellenfelünk tőlünk megtagad. Mások viszont úgy vélekednek, hogy akkor állítjuk ki becsületünkről a legfényesebb bizonyítványt, midőn készek vagyunk azért akár vérünket is ontani.

Mi viszont azt kérdezzük a párbaj védelmezőitől: mi is voltaképen az a «becsület», amelyről ők azt hiszik, hogy fegyverrel kikényszeríteni avagy igazolni lehet? Nemde a becsület nem egyéb, mint a tisztelet s jó vélemény, melyet mások felőlünk táplálnak. És ezt akarják fegyverrel kicsikarni?

Legfeljebb azt érhetjük el a párbajjal, hogy az

ellenfél bennünket vakmerő s lelkiismeretlen embereknek tart, akik félredobva lelkiismeretet s tán jobb meggyőződést, minden isteni s emberi törvényt lábbal tiporva, készek vagyunk saját magunk s családjunk javát, boldogságát, sőt örök üdvünket is kockáztatni. És *ezt* a véleményt felőlünk — nevezzük mi becsületnek?! Minden józanul gondolkodó fő kénytelen belátni, hogy becsületet kifogástalan élettel lehet csupán szerezni s esetleg újra visszavívni, nem pedig pisztolydurrogatással, kardcsattogással.

Ismét másik a menyasszonyán, hitvesén, szülőjén ejtett sérelmet akarja párbajjal megtorolni. Eltekintve attól, hogy senkinek sincs hatalmában a saját ügyében igazságot szolgáltatni, ha ugyan nem akarunk ismét a durva ököljog korába visszaesni, méltán kérdezhetjük az ilyentől: «És mi lesz akkor, ha *te* maradsz a küzdőtéren holtan vagy sebesülten? Pedig mily könnyen az lesz a vége! Hiszen a párbaj kimenetele nem a te igazságérzetedtől vagy bátorságodtól függ, hanem az ügyességtől, testi erőtől, szerencsétől. Józan ésszel ki bízhatja ügyét oly igazságszolgáltatásra, amely rendesen a gyengébbet, fegyverforgatásban kevésbé ügyeset ítéli sebesülésre, sőt halálra, — legyen bár igazsága fényes, mint a nap; és felmenti s igazolja azt, akinek talán egyetlen érdeme, hogy jól tud verekedni s éppen azért könnyen bele mer gázolni embertársa becsületébe».

A legtöbb embert azonban — valljuk be őszintén — nem az ellenfele, sem pedig a meggyőződése kényszeríti a párbajra. Ó nem! Hiszen nagy korlátoltság kellene ahhoz, hogy valaki a párbaj képtelenségét be

ne lássa. A kegyetlen Moloch, mely a párbaj által állandó emberáldozatokat követel magának, a főbűnös : a «közvélemény», «a világ».

«Mit csináljak?» — kérdi sok szerencsétlen férfi, szinte kezét tördelve, aki szinte maga sem tudja, hogyan sodródott holmi «dovagias ügybe». — «Tudom, hogy okatlanul cselekszem ; rettentően bánt, hogy az Egyház kiátkoz érte, de ha nem fogadom el a párbajt, veszve vagyok. Kigolyóznak a kaszinóból, elvesztem tisztí rangomat, állásomat, félreállhatok homlokomon a bectelenség bélyegével.»

És sajnos ! ebben sok az igazság ! De a párbaj még ily esetekben is bűnös és tilos dolog marad, melyre keresztény embernek semmiképen sem szabad vállalkoznia. Sokaknak, sőt az egész világnak téves véleménye sem változtathat valamely erkölcs-telen dolgot erkölcsössé s megengedhetővé.

Legyen vigaszukra a keresztény meggyőződés ama vértanuinak, kiket a párbaj visszaütése miatt kitagadott, szinte halálra ítélt s tán anyagilag is tönkretett a társadalom, hogy az igazak s bölcsék közvéleménye viszont kalapot emel előttük, tapsol nekik, hogy egy megrögzött, babonás balhittel bátran szembe mertek szállni s elítélő kihívót s a mögötte álló bűnös társadalmi rendszert.

Mikor *Cratesz*, a bölcs, *Nikodromus* festő alaposan arcul ütötte, ez nem állott bosszút, hanem csupán körüljárt feldagadt arcára illesztett eme felírással : «*Nikodromus tette !*» Az elégtételről való nagy-lelkű keresztényies lemondás legjobban kipellengé-rezi a sértő felet.

És végtére is, hol lesz már a világ az ő balhitével s szájhőseivel, midőn még mindég élni fog az, aki hirdette: «Boldogok, akik üldözést szenvednek az igazságért, mert övéké a mennyek országa». (Máté 5. 10.)

Küzdjünk a párbaj ellen.

Minden párbajban elesett férfiú véres hullájánál szeretnénk egy-egy tetemrehívást eszközölni!

Szeretnők odahívni a *társadalmat*, amely úgy nagyjában mégis csak kereszténynek vallja magát, szeretnők megjelenésre felszólítani magát az *államot*, mely a jogrend őreként szerepel. Miért nem lépnek fel egyszer már erélyesen a párbaj ellen? ! Az Egyház a maga részéről már megtett mindent. Most rajtuk a sor. Igen! a társadalom minden tényezője, hangadója emeljen szót a párbaj ellen, zárja ki magából a párbajhősöket, mint ahogy a gyilkosokkal tenni szokta. Tegye *őket gúnylárgyává*, nevetségesekké. «A nevetséges öl», a párbajt is rögtön megölné.

Midőn Angolország *őszinte* eréllyel és súlyos büntetésekkel kezdett fellépni a párbaj ellen, történt, hogy két «hős» titokban, az erdő mélyén akarta megvívni a párviadalt. Hirtelen nagy zaj támad a cserjék között: «Jaj, a rendőrség, fussunk, meneküljünk!» És a hősök segédekkel, orvossal versenyt szaladnak... Pedig csak jámbor fogolycsapat röppent fel a sűrűből. Midőn az eset kitudódott, az egész ország kacagott felette, s ez az általános gúnykacaj megpecsételte a párbaj sorsát Angolországban.

A politikai hatóságok, főképen pedig a katonaság,

ahelyett, hogy a párbajnak szemet hűnynának, sőt azt előmozdítanák, tegyék ezt lehetetlenné. Egyrészt maguk gondoskodjanak a becsület erélyes védelméről, de másrészt fosszák meg a párbajozókat rangtól s hivataltól. Ezzel a párbajt gyökerestől kitépnék a társadalom testéből. Soha se féltsek emiatt a lovagias, hősiessé szellemet. Ennek ápolására, kifejtésére s bebizonyítására sokkal alkalmasabb tér kínálkozik, mint a párbaj porondja ! Mutassa meg kiki, mekkora, hős állapotbeli kötelességeinek lelkiismeretes, állhatatos s hajszálpontos teljesítése által !

Volt elég hősiessé szellem egy Wallensteinban, egy Gusztáv Adolfban, Nagy Frigyesben, akik vasszigorral büntették a párbajt. Gusztáv Adolf ugyan egyszer nagy unszolásra két magasrangú katonatisztjének megengedte a párbajt, de aztán maga is megjelent a viadal színterén, ünnepélyesen kijelentve : «Jól van ! csak viaskodjatok, de azt kijelentem, hogy akinek hibájából a másik elesik, annak fejét azonnal leütem !» A szabadgondolkodó II. József a párbajhősöket csak gúnyosan «római gladiátoroknak» nevezte s utcasöpprésre ítélte. II. Frigyes a párbajozókat elbocsájtá a hadsereg kötelékéből : «Szeretem» — mondá — «a vitéz katonákat, de hóhérokra nincs szükségem !»

Egyházi büntetések.

1. Egyházunk kebeléből kizárja (kiközösíti) mindazokat, *«akik párbajoznak, párbajra kihívnak, a kihívást elfogadják, a párbajt bármiképen elősegítik, azt szándékosan szemlélik, azt megengedik, vagy amennyi-*

ben rajtuk áll, azt meg nem akadályozzák, legyenek azok bármily méltóságban». (2351. kánon.)

E szigorú büntetést tehát magukra vonják a becsületbírótság tagjai is, akik a párbajra köteleznek, a segédek, sőt az orvosok s a gyóntató is, ha *a megállapodás szerint* a helyszínen megjelenik, vagy a párbaj kimenetelére a közelben várakoznék ; de nem sujtja ez utóbbiakat az egyházi büntetés, ha *már a párbaj után* hívják oda őket, hogy segélyüket igénybevegyék.

A Szentszék valóságos párbajoknak minősítette, tehát ugyancsak kiközösítéssel bünteti a Németországban divatos diákmérkőzéseket is (mensurák), melyeket egyébként jól megvédett testtel, kiélesített késekkel vívnak csupán az arcon ejtve sebeket. (Ss. Off. 1890. aug. 9.)

2. Súlyos bűn terhe alatt tilos oly könyvek (engedély nélküli) olvasása, melyek a párbajt védelmek.

3. A párbajzók és azok segédei jogilag becsületvesztettek lettek (infames), minek következményei, hogy egyházi pályára alkalmatlanok, egyházi méltóságot, hivatalt el nem foglalhatnak, az ú. n. egyházi jogi cselekvényeket nem gyakorolhatják, így pl. nem választhatók meg templomatyáknak, iskolafelügyelőknek, nem lehetnek egyházi vagyon kezelői, nem vállalhatnak tisztséget a kath. autonómiában, kegyúri jogaik fel vannak függesztve, nem lehetnek kereszt- vagy bérmaszülők stb.

4. Végül a párbajban elesettek, akár a szintéren hűnynek el, akár a párbajban kapott seb folytán

később halnak meg, egyházi temetésben nem részesíthetők, hacsak kimúlásuk előtt a bűnbánat s megtérés komoly jeleit nem adták.

«Amerikai párbaj.»

Tulajdonképen nem párbaj az ú. n. «amerikai párbaj», hanem csupán bűnös szerződés, melynek értelmében az ellenfelek magukat arra kötelezik, hogy az, ki közülök a fekete golyót húzza, meghatározott időn belül öngyilkos lesz. Nagyon világos, hogy az ilyen, isteni s emberi törvényt lábbaltipró szerződésnek semmi érvénye sincs. Amint bűn volt azt megkötni, újabb bűn volna azt meg is tartani. Sőt a fehér golyót húzó fél szeretetből köteles kijelenteni, hogy a megállapodást a maga részéről is semmisnek tartja s ellenfele ettől minden jellem- s becsületbeli hátrány nélkül eltekinthet.

VIII.

A háború.

Vereščagin, a hírneves orosz festő, a megrázó képek egész sorával tüntette fel a háború borzalmait. Az egyiken koponyákból alkotott, égnek meredező piramist ábrázol mesteri ecsetje. A harcban elesett szegény katonák koponyái ezek. Egyik betörött, a másik szétroncsolt, a harmadik szája nyitott, mert tulajdonosa kinyáiban ordítva lehelte ki lelkét. A gúlafelett varjak s keselyük szállongnak.

A lezajlott világháború még ennél is borzalmasabb képsorozatot festett elénk. És éppen nem lehetetlen, sőt bizonyosra vehető, hogy ezek, az emlékezetünk múzeumában elraktározott hajmeresztő képek még el sem fakultak s már újabb háború fogja bontogatni véres zászlóit. A «pax perpetua», örök béke ugyan fenntartásos jelige, de, sajnos, itt a földön csak a temetők kapujára illik.

Igazságos háború.

Honnan van, hogy a háború következetesen, rendszeresen visszatérő jelenség a nemzetek életében? A felelet a kérdésre nagyon egyszerű. A hosszabb béke mindég bizonyos anyagi jóléthez segíti az embert. Már pedig, mint Goethe találóan mondja, «minden könnyebben elviselhető, mint a szép napoknak hosszú sorozata». A jólét ugyanis feltétlenül kineveli a gőgöt, kapzsiságot, más javai utáni sóvárgást, szóval kihízlalja a bőrükbe sohasem férő szenvedélyeket. A szenvedélyek pedig hamarosan megszűlik a háborút... Honnét vannak a *háborgások* és *pörlekedések* közöttetek? Nem innét-e? a ti *kívánságaitokból*, melyek harcolnak tagjaitokban? (Jakab 4. 1.) «A legjámborabb ember se élhet békén, ha gonosz szomszédjának nem tetszik.» (Schiller.) A legbékésebb nemzet sem élvezheti sokáig a béke áldásait, ha szomszédai irigy szemmel nézik. Előbb-utóbb, de biztosan találnak ürügyet, hogy beléje kössenek s megtámadják azt. Ámde a nemzetek még kevésbé kötelesek, mint egyesek, életüket, függetlenségüket, javaikat a béke kedvéért zsákmányul odadobni. Beáll tehát

a jog, sőt kötelesség, hogy fegyverrel is megvédjék igazaikat.

Vannak esetek, midőn nemcsak a *védő*, hanem a *támadó* háború is igazságos és kötelességévé válhatik a nemzetnek. Például elrablott javait kell visszaszereznie, épségére agyarkodó szomszédait kell tehetlenné tennie. Szép s eszményi dolog volna, ha a nemzetek ily esetekben közös megegyezéssel *béke-bíró*t választanának. Mily alkalmas volna erre a béke fejedelmének, *Krisztusnak földi helytartója, a keresztényeknek közös Atyja*. Ámde jól tudja mindenki, hogy napjainkban ilyesmire gondolni is alig lehet és «európai viszályokban, ahol *illetékes* bíróság nincs, csak szuronyokkal lehet érvényt szerezni a *jognak*». (Bismarck.) Amely nép tehát már eleve lemondana az *igazságos* háborúról is, egyben lemondott függetlenségéről s létéről, nem érdemli meg az életet.

Igazságtalan háború.

Míg azonban a jogos háború a fejedelem s a nép kötelességének mondható, addig az igazságtalan háború *az ötödik parancsnak* legiszonyúbb megsértése. Igazságtalan pedig a háború, valahányszor önzés, dicsőség vagy hódításvágy, avagy más nemtelen szenvedély szolgáltatja hozzá az okot. A háború valóban rettentő felelősséggel terheli elsősorban a fejedelmek s a kormányok lelkiismeretét. Nem ok nélkül kért a jámbor Mária Terézia halálos ágyán Istentől reszketve s könnyezve bocsánatot a háborúkért, melyeket *talán* kellő ok nélkül viselt, mert mint az angol költő megrázó tárgyilagossággal írja : «ha ügye nem

jó, magának a királynak gyűlik meg a baja számadással, majd mikor mindazok a lábszárak, karok és fejek mindnyájan felkiáltanak : «Itt meg itt haltunk meg ! . . .» Félek, kevesen halnak meg jámborul, akik csatában vesznek el, mert hogyan is intézkedjenek valamiről keresztényileg, mikor minden gondjuk csak a vér. No ha már ezek az emberek gonoszul vesznek el, bizony melege lesz a *királynak*, ha őket ide vezette; mert hiszen neki nem engedelmeskedni minden alattvalói rend ellen volna». (Shakespeare : V. Henrik.) De nemcsak a fejedelmet terheli súlyos felelősség, hanem *valamennyit*, aki csak igazságtalan háborúban tudatosan résztvesz.

Irányelvek.

Mindezekből vonjuk le a keresztény erkölcstani elveket.

Igazságos háborúban szabad az ellenségnek fegyverrel s csellel ártani s azt megadásra kényszeríteni. Ámde még igazságos háborúban is tiszteletben kell tartani azokat a korlátokat, melyeket a *természetjog* és a *nemzetközi megállapodások* felállítottak. Így pl. : csupán rendes és egyenruhájáról felismerhető katonaságot szabad használni, békés polgárokat, főképp gyermekeket, nőket, aggokat, betegápolókat nem szabad bántalmazni ; nyílt városokat nem szabad lőni ; tilos mérgezett vagy romboló lövegeket használni (dum-dumgolyók), azokat, akik megadják magukat, nem szabad megölni ; a hadifoglyokkal tiszteletesen kell bánni s őket a békekötés után haza kell bocsátani.

Tilos és becstelen eljárás továbbá az ellenség vezérét orgyilkossal láb alól eltenni.

Magánjavakat nem szabad a győztes katonák prédájának átengedni, hacsak a tulajdonosok, pl. bizonyos város lakossága erre különös okot nem szolgáltatnak. De még ily esetekben is csak a vezér adhat a zsákmányolásra engedélyt.

Igazságtalan háborúban azonban nem szabad *semmiképen* sem résztvenni. Nem szabad ölni vagy ártani még önvédelemből sem. Ily háborúban ugyanis minden egyes katona igazságtalan támadó.

Ha a háború igazságos volta kétséges, akkor az *alattvaló* köteles a felszólításra hadbavonulni. A társadalmi rend ugyanis a tekintély elvén alapszik s nyugszik; ez az oka, hogy *kétség esetén* az alattvalónak mindig az előljáró álláspontját kell helyesnek és igazságosnak *feltételeznie, míg csak az ellenkezőről meg nem győződött*. Minthogy pedig ez oly bonyolult s nehéz kérdésekben, mint a háborúviselés, az egyes alattvalókra nézve szinte lehetetlenség, azért alig van eset, midőn a honpolgár a katonáskodást lelkiismeretesen megtagadhatná. Más a helyzete a *zsoldosnak*, aki az állammal nem mint alattvaló, hanem mint szerződő fél áll szemben. A zsoldosnak tehát az ügy igazságosságáról előbb meg kell bizonyosodnia, mielőtt annak érdekében fegyvert ragadna.

Az Egyház és a háború.

Az Egyház, mint a béke fejedelmének helyettese itt a földön, egyik legfőbb céljának tekinti, hogy a föld népeit testvéri szeretetben egyesítse. Nem tagadhatja ugyan meg, sőt tanítani köteles a természet-törvényt, melynek értelmében úgy egyeseknek, mint egész nemzeteknek önvédelemre s sérelmeik esetén elégtételre *joguk* van, de másrészt mindent elkövet, hogy az önvédelem vagy megtorlás *szükségessége* soha fel ne merüljön. Minthogy pedig az Üdvözítő igéi szerint szomorú szükségesség e világon, hogy olykor «botrányok is jöjjenek», így háborúk is kitörjenek, minden erejét megfeszíti, hogy azok minél emberesebb módon folyjanak s mihamarább elsimuljanak.

Mit nem tett a pápaság a világbéke érdekében? ! Nevezetesen mit tehetett volna többet XV. Benedek, ki a világháború viharai között tartotta az Egyház kormányrúdját kezében.

Azért nincs igaztalanabb vád, mint az Egyházat tenni felelőssé a háborúért s azt a «háborúra uszító» meggyalázó címmel illetni.

A papok izgattak a háborúra
hirdetik a szociáldemokraták és sok rövidlátó ember lépremegy nekik.

Nem hisszük, hogy katolikus pap valaha háborúra izgatott. Ha tette, ám akkor nem járt el az Egy-

ház szellemében s annak szándéka szerint. Mit tett a katolikus pap a háborúban, melynek kitöréséért ő épúgy nem felelős, mint bárki más e hazában?

A katolikus pap buzdította azt a katonát, hogy hazája iránti kötelességét hűen teljesítse, fogadjon szót törvényes elöljáróinak, legyen bátor és erős a mérhetetlen szenvedések között, bízzék Istenben s tartsa lelkét tisztán s rendben, hogy bármely pillanatban az örök Bíró ítélőszéke elé tudjon lépni. Igen! ezt tette a magyar katolikus pap.

«Igaz! de ezt tette ám az ellenségnek papsága is, mely tehát eszerint igazságtalan háborúra tüzelt!»

Amde meg lehetünk győződve, hogy *minden* ország katolikus papsága abban a legszentebb hitben cselekedett, hogy az ő hazájának van igaza, vagy legalább is egyik sem érezte magát hivatottnak, hogy ő döntsön a háború jogossága és igazságossága felett. Hiszen a legtöbb esetben a háború végső szálait csak a politikai főhatalmak tartják kezökben, akik tehát egyedül felelősek a háborúért Isten s a világtörténelem ítélőszéke előtt. És így voltaképen minden háborútviselő nemzet papsága helyesen cselekedett, midőn honfitársait vigasztalta s saját hazája iránti kötelességére figyelmeztette.

A jóhiszeműséget s a hazafias meggyőződést mi ellenségeinkben is el szöktük ismerni, még akkor is, ha tévedésen alapszik. Az ellenfél katonáit nem tartottuk azért martalócoknak, rablóknak, hanem hősöknek. Ha fogságba kerültek, lovagiasan bántunk velök, ha elestek, katonai tisztességgel temettük őket el. Megtiszteltük benne a hőst s hazafit. Miért tagad-

nók meg tehát a jóhiszeműséget a katolikus paptól, aki azt a hőst és hazafit a harctérre elkísérte? !

A papok megáldották a fegyvereket?

És miért is ne tették volna? Hiszen a fegyver jó s szükséges dolog, az igazság s jogrend védelmének eszköze. Hiszen a haza rászorul a fegyverre s a fegyver Isten áldására.

Hogy a fegyvert rosszra is lehet használni, az nem a fegyver természetében van, hanem az emberek gonoszságán múlik. És ha a fegyver ezreket *megöl*, de másrészt milliók *életét, jólétét megmenhetti*, s voltaképen csakis ez a feladata, erre hivatott.

Az Egyház megszenteli a tüzet nagyszombaton, pedig sokszor mily óriási károk s katasztrófák okozója ; megáldja a vizet, pedig hányan lelik benne halálukat. És ki állítja mégis, hogy a tűz és víz rossz dolgok, csak átkot s nem áldást érdemelnek?

Csupán azok haragszanak annyira a fegyverre, kiknek van okuk attól rettegni, akiket a katona s fegyver akadályoz, hogy szabadon garázdálkodhasanak s ezt a szegény csonka hazát még jobban tönkretégyék.

A magyar ember szent tisztelettel gondol őseire, kik ezredéven át *fegyverrel* kezökben véreztek a válás s haza legszentebb ügyéért. És ha az édes haza sorsa újra véráldozatot követel s fegyverre szólítja, akkor a katolikus papot megint csak ott akarja látni a harcban oldala mellett s újra megáldatja vele fegyverét.

IX.

Elhúnytjaink.

Az emberi testről, a halhatatlan lélek hűséges élet-társáról s eszközéről tárgyaltunk ebben az *ötödik parancsról* szóló könyvecskében. Hátra van még néhány lelkiismeretünket érdeklő kérdés, mely ugyancsak testünkre vonatkozik, miután a lélek azt már magárahagyta s átengedi az enyészetnek. Ezeket is rövidesen meg kell világítanunk.

Szívenszűrés.

Meg van-e engedve a hullának szívenszűrése?

Vannak ugyanis, kiket huzamosan kísér s szorongat a félelem, hogy egyszer őket netalán mint tetszhalottakat elevenen elföldelik ; azért tehát elrendelik, hogy temetésök előtt őket szívenszűrjék.

Ha e kívánság célja a halálról való *megbizonyodás*, akkor tilos és bűnös. Senkisem adhat ugyanis másnak felhatalmazást, hogy őt *esetleg* mégis meggyilkolja. Ha azonban valaki efféle rendelkezésével csupán kínos aggodalmaitól, mintegy rögeszméjétől akar egy csapással megmenekedni s feltételezi, hogy a szívenszűrést amúgy is akkor eszközlik rajta, midőn már a halál biztos jelei mutatkoztak, eljárását nem lehet elítélni. A cél ugyanis itt nem más, mint a lélek derűjének s békéjének helyreállítása.

Temetés vagy hullaégetés.

Az Egyház az elhunytak tetemeit szenteknek tartja s tisztelettel bánik velök, mint templomokkal, melyekben a Szentlélek lakott s melyeket az oltári-szentségi Jézus jelenlétével annyiszor kitüntetett. Azért megható imák s szép szertartások között kíséri ki híveinek kihült testét «a jó Isten szántóföldjébe», ahogy a temetőt némely helyen találóan nevezik, s elveti ott a testet mint magot — Szent Pál gyönyörű hasonlata szerint —, hogy majdan az utolsó napon megint kikeljen s örökre megossa a lélek dicsőségét és boldogságát.

Egyházunk ezen ősi hagyományos szokásához, melynél fogva híveit a temető megszentelt földébe temeti, szívósan ragaszkodik. Legújabban megjelent törvénykönyve e tekintetben ily szavakkal rendelkezik: «Az elhunyt hívek teste eltemetendő s tilos azoknak megégetése. Ha valaki eziránt bármi módon is kifejezte kívánságát, nem szabad teljesíteni». (1203. kánon.) Sőt még amputált tagokat is meg kell áldani s tisztelettel elhantolni. (S. off. 1897 aug. 3.)

Ezzel Egyházunk újból, hivatalosan elítéli az ú. n. *krematóriumokat*, vagyis hullaégetőintézeteket, melyeket Európa nagyobb városaiban felállítottak s amelyeknek létesítését hazánkban is többször megkísérlették.

Elítéli pedig az Egyház a hullaégetést nem azért, mintha az valamely dogmába, hitágazatba ütköznék. Erről szó sincs. Hanem elítéli azért, mert az sérti a kegyeletes keresztény érzést. A keresztény már csak

azt kívánja, hogy «teste visszatérjen a földbe, melyből vétetett», hogy elvettessék, mint a mag a boldog kikelet reményében. Az igazi keresztény ebben is, mint mindenben, követni s utánozni akarja *Krisztust* s a szenteket.

A halottégetési mozgalom amúgy is keresztényellenes körökből indul ki, amelyek tüntetni akarnak az emberiség s az Egyház ezredéves gyakorlata ellen s talán a föltámadás hitét is némikép el akarják tompítani. Az Egyház már csak ezért sem engedhet álláspontjából.

Az okok, melyeket a hullaégetés mellett felhoznak, mint pl. a közegészség ügye, az elevenen való eltemetéstől való félelem, a temetők által lefoglalt hasznavehető terület stb., stb. oly jelentéktelenek, hogy szót sem érdemelnek. Van azonban a vallásos kegyeleten kívül még egy rendkívül fontos ok, mely a hullaégetés ellen hadakozik s annak apostolait egymagában is lefegyverezheti s ez az *igazságszolgáltatás ügye*. Hányszor vezetett már a hetek, sőt hónapok után megejtett boncolás bűntények felderítésére. Vagy talán némelyekre, kik a hullaégetés után anyyira sóvárognak, éppen ez kényelmetlen? !

Az egyházi temetés megtagadása.

A végtisztességet, mellyel Egyházunk hű gyermekeit a föltámadás boldogító reményében a temető megáldott földjébe nyugalomra helyezi, megtagadja s pedig méltán s igazságosan tagadja meg azoktól, kik tőle életükben hűtlenül elpártoltak, hitüket nyil-

vánosan vagy gyakorlatilag megtagadták, botrányos viseletükkel anyjukra, az Egyházra csak szégyent hoztak és a bűnbánat minden jele nélkül húnytak el.

Az egyházi törvénykönyv kifejezetten ezek közé sorolja :

a) a nyilvános hitehagyókat (aposztátákat), közismert eretnek~~eket~~, szakadárokat, szabadkőműveseket s effajta, az Egyház által tiltott társulatok tagjait ;

b) mindazokat, kik egyházi, bírói ítélettel a kiközösítés vagy tilalom büntetését vonták magukra ;

c) az öngyilkosokat, kik beszámítható állapotban követték el tettüket ;

d) a párbajozókat, ha a szintéren vagy az ott kapott seb folytán halnak meg ;

e) azokat, kik holttestük elégetését rendelték el ;

f) a nyilvános s közismert bűnösöket (pl. akik tisztán csak polgári házasságban élnek). Kétség esetén az Egyház szelid s kegyes anyai jelleménél fogva mindig az elhunyt javára dönt s tőle a végtisztességet nem tagadja meg.

FÜGGELÉK.

Valami az állatokról.

Isten *ötödik parancsa* bizonyára szoros értelemben nem terjed ki az állatokra, mégis az erkölcsstani írókat követve, itt emlékezünk meg róluk, hogy egynémely téves véleményt e tekintetben is eloszlassunk.

Az állatnak nincs halhatatlan szellemi lelke, nem személy, nem távoli rokona az embernek, mint azt a darwinisták szeretnék a világgal elhitetni, nincsenek jogai az emberrel szemben, ahogy azt a buddhisták hiszik, és éppen azért nincs is joga, igénye oly értelemben vett szeretetre, aminővel felebarátaink iránt tartozunk.

Mindazonáltal meg kell becsülnünk az állatot mint Isten művét, tulajdonát, mint alkalmas eszközt, melyet rendelkezésünkre bocsátott, hogy földi s örök célunkat könnyebben elérjük. Az állatot is tehát, mint mindent a világon, *Isten legszentebb s legbölcsebb szándékai szerint kell felhasználnunk.*

Szabad megölnünk, sőt nagyobb kínoknak is alávetethetjük, ha saját javunk vagy a közjó, pl. tudományos érdek azt úgy kívánja. De *bocsánatosan* vétünk, ha az állatot ok nélkül kinozzuk, pusztítjuk. Ezzel nem ritkán tetemes anyagi kárt is okozhatunk

magunknak s embertársainknak (pl. az éneklőmadarak pusztítása által).

Az állatkinzás ezenfelül tompítja az emberies érzést, eldurvítja a szívet s lelket. Azért nagyon helytelenül cselekszik a szülő, aki elnézi, hogy gyermekei az állatokkal kegyetlenkedjenek. Az ily gyermekből lesz a szívtelen ember, sőt a gyilkos.

Nem kevésbé helytelen s távolálló a keresztény gondolattól az állatok iránt tanúsított túlságos gyengédség s szeretet.

Nem kevesen vannak napjainkban, akik bár irgalom nélkül tudnak tekinteni az éhező s didergő istenképére, az emberre, de olvadoznak a gyöngédségtől egy-egy kedvelt kutya, macska vagy madár iránt s rengeteg gondot, időt s pénzt pazarolnak rájuk. A hanyatló erkölcstelen régi Róma divatját megint felújítja a modern pogányság. Újra lát a világ művelt embereket, kik megünneplik kutyájuk, macskájuk születésnapját s számukra lakomákat rendeznek, melyre meghívják állatkollégáikat is. Páris és London előkelőségei kedvelt állatjuk elhunytáról gyászjelentéseket küldenek széjjel; állattemetőket rendeznek be, kincseket érő síremlékeket állítva fel azokban.

Jellemző, hogy Vaughan Bernát jézustársasági atya, az újabb idők egyik legünnepelebbe szónoka, a hasonlónevű westminsteri bíboros érsek testvére, több böjti szentbeszédet szentelt Londonban a kutya-macskakultusz ostromozására. Mint mondják, óriási érdeklődés kísérte beszédét, ujságok leközlítették azt, s remélhetőleg nem kis jót eredményezett.

Midőn 1914-ben müncheni előkelő hölgyek menedékházat akartak alapítani beteg állatok ápolására, felkérték III. Lajos bajor királyt, hogy az intézmény fővédnökségét vállalja el. A király azonban az evégből előtte tisztelgő küldöttségnek ezt a bölcs feleletet adta : «Mélyen tisztelt hölgyeim ! A beteg állatokat *megöljük*, a beteg embereken pedig segítünk ! Pénzüket inkább szegény, beteg, keresetnélküli embertársaik javára fordítsák, mint beteg macskákra, kutyákra és lovakra».

Valóban ! míg egyetlen nélkülöző s szenvedő ember lesz a földön — ilyen fog akadni a világ végéig —, neki van joga s igénye arra, hogy embertársai irgalmát, szeretetét élvezze.

M. I. N. D.

A

KERESZTÉNY KIS KÖNYVTÁR

sorozatban eddig megjelent:

1. Müller: Első parancs	—,80
2. — Második parancs	—,80
3. — Harmadik parancs	—,80
4. — Negyedik parancs... ..	1,20
5. — Ötödik parancs... ..	—,80
6. — Hatodik és kilencedik parancs	—,80
7. — A hetedik és tizedik parancs... ..	—,80
8. — A nyolcadik parancs	—,80
9. Nyisztor: Baptisták és adventisták... ..	—,80
10. Szociáldemokrácia és kereszténység	—,40
11. Schermann: A bűsű	1,60
12. Müller: Isteni erények. I. A hit és remény	—,80
13. — Isteni erények. II. A szeretet	—,80
14. Nyisztor Z.: A szekták Magyarországon	—,80
15. Müller: Az anyaszentegyház öt pa- rancsa... ..	1,20
16. — Az isteni malasztól	1,—
17. — A keresztség	—,80
18. — A bérmálás	—,80
19. Nyisztor Z.: Modern babonák	1,—
20. Müller: Az Oltáriszentség	1,70
21. — A penitenciatartás	2,—
22. — Az utolsó kenet	1,20
23. Az egyházirend	1,70
24. — A házasság	1,80
25. Vágassy: Van-e Isten, van-e lélek?... ..	—,70
26. Huszár E.: Házassági kis káté	—,60